

DYNAMISCH PERSPECTIEF

Ledenblad van de Vereniging voor

Biologisch-Dynamische Landbouw & Voeding

Wereldwijd
werken voor
de aarde

De rijkdom van oude wijsheid

De valeriana bloeit al volop, nu in de derde week van mei. Een vrouw bij mij uit het dorp is verheugd de bloemen te mogen plukken. Ik droog ze net als andere kruiden, maar deze valeriana-bloemen gaan vervolgens de hele wereld over. Naar landen waar de valeriana niet bloeit, voor het maken van preparaten.

Dat geeft me een ambivalent gevoel. In Colombia heeft de biodynamische vereniging sinds kort als doel gesteld zoveel mogelijk in de regio's zelfvoorzienend te worden in het maken en delen van preparaten na jaren input uit Duitsland. En lokale aanpassing van plantensoorten te onderzoeken. Dat voelt als juist.

De relatie tot preparaten van veel boeren hier in Noord-Duitsland is moei-

zaam, hoorde ik van een adviseur van Demeter Im Norden waar ik nu ook bij hoor, terwijl fantastische foto's uit Bali over het gezamenlijk maken van preparaten op mijn bureau liggen (zie pag 10). Dit nummer overziend valt me op: hier zijn we relatief arm – zeg ik een beetje provocatief. Arm aan contact met oude wijsheid, aan vanzelfsprekende intimiteit uit de eigen cultuur. Wie weet kan mijn valeriana volgend jaar in de regio blijven en daar verbindend werken.

We hebben elkaar nodig voor toegang, moed en inspiratie. Pas als iets wezenlijks geraakt wordt, ontstaat een innerlijke wens tot ontwikkeling op dit gebied. Dit nummer laat zien dat individualisering hand in hand gaat met gemeenschapsvorming. Je eigen waar-

heid ontdekken als individueel proces in een volledig collectief georganiseerde conferentie in Latijns Amerika, illustreert dit zeer pregnant (zie pag 8). Wat mooi dat we voorbij de tegenstelling geraken.

Ligt daar de toekomst?

Petra Derkzen, werkt voor Biodynamic Federation Demeter International als Membership Coördinator, en is tuinder in Noord-Duitsland. Ze is themaredeacteur van deze Dynamisch Perspectief

Egypte op weg naar 40.000 BD-boeren | 14

Preparaten in verschillende culturen | 18

Nagraj, ziener en boer | 24

Ledenblad van de Vereniging voor
Biologisch-Dynamische Landbouw & Voeding

- 4 Portret: Sloveense kruidenboerderij
- 8 Wereldwijd werken voor de aarde
- 14 Egypte schaaft op naar 40.000 biodynamische boeren
- 18 Biodynamische preparaten in verschillende culturen
- 22 BD-Jong: Ondertussen in Brazilië
- 24 India: Nagraj, ziener en boer
- 28 De oogst van... BD-beroepsontwikkeling
- 30 Kort & Goed
- 32 Parelteje: Ochtendzang rond de wereld
- 32 Nieuws uit de Vereniging
- 35 100 jaar Biodynamisch - programma
- 38 Ledenservice
- 39 Jaarverslag Biodynamische Vereniging 2023

Bij de coverfoto: Een preparatenworkshop door de Chinese Demeter Vereniging (zie ook pag. 13).

De boerderij als levend organisme

Sloveense boerderij bouwt aan de toekomst

Zie de boerderij als een levend organisme. Dat is een belangrijke boodschap die Rudolf Steiner in 1924 heeft meegegeven. Maar hoe doe je dat? Vesna Forštnerič Lesjak zoekt inspiratie bij publicaties van moderne biologen over de kenmerken van levende organismen en maakt een koppeling met haar boerderij in Slovenië.

Onze boerderij is al sinds de 16de eeuw in onze familie en was altijd zelfstandig en onafhankelijk. Wel werkten we nauw samen met twee andere boerderijen: de een had een watermolen in een beek, de ander een grote zaag en wij hadden een druivenpers, die er nog altijd is. De boerderij is altijd via de vrouwelijke lijn doorgegeven en is in 2019 aan mij overgedragen. Het enige kleinkind van mijn ouders is mijn dochter, die sinds haar vijfde iedere dag meehelpt in de koeienstal, haar lievelingsplek.

Toen ik jong was hadden we een huis in de stad, want mijn ouders werkten daar. Als kind voelde ik me niet verbonden met de boerderij. Wel persten we druiven met de grote, oude pers, maar de traditionele landbouw inspireerde mij niet. Pas tijdens mijn studie Farmacologie in Ljubljana kwam ik in contact met antroposofie en met de BD-beweging. Ik bestudeerde de Landbouwcursus en zo is voor mij het vuur voor de landbouw weer gaan branden, vol idealen vanuit een eigentijdse visie, met zorg voor de nood van de aarde.

Dus voltooide ik de staatslandbouwopleiding en ging medicinale planten telen op de boerderij. Kort daarna richtte ik de vereniging Sapientia op met een breed scala aan antroposofische, Goetheanistische en biodynamische

activiteiten bij ons op de boerderij. Het lot wilde dat ik ook een boer trouwde.

De boerderij als levend organisme

Hoe ontwikkel je 'een boerderij als levend organisme' en 'een bedrijfsindividualiteit'? Deze zijn op de boerderij niet vanzelfsprekend aanwezig; ze worden door mensen vormgegeven. Vanuit wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de organische

biologie, kunnen we beter begrijpen welke kenmerken en eigenschappen een levend organisme heeft. Vorig jaar verscheen het boek *Vom Leben unserer Erde* van Albrecht Schad (2023), waarin hij uitlegt waarom de aarde als geheel vanuit biologisch perspectief een levend wezen is. Zijn collega, bioloog en dierenarts Bernd Rosslenbroich, heeft de kenmerken van een levend organisme op een rij gezet in zijn essay *Eigenschaften des Lebendigen – Schritte zu einem eigenständigen Begriff des Organismus* (2018). In zijn nieuwe boek *Properties of Life* (2023) legt hij vanuit biologisch perspectief uit waarom het leven niet slechts bestaat uit processen zoals die zich in de dode wereld afspelen en waarom specifieke kenmerken van het leven niet te herleiden zijn tot anorganische principes.

Ik zal proberen enkele kenmerken van organismes te beschrijven, gebaseerd op genoemde auteurs, waarbij ik deels mijn boerderij als voorbeeld neem. Ik hoop hiermee inzichten te bieden voor het ontwerpen en ontwikkelen van een boerderij.

1. Het organisme als een geïntegreerd biologisch systeem

In een biologisch systeem bepaalt de structuur van het geheel de activiteit van de delen, terwijl in een machine de activiteit van de delen het resultaat bepaalt. Ook voor een boerderij geldt: het samenspel van bodem, planten, dieren, mensen en kosmos creëert iets nieuws en unieks, dat veel meer is dan de som der delen.

2. Onderlinge afhankelijkheid

Alle biochemische processen in levende wezens zijn cycli, en dus niet lineair. Alles is tegelijkertijd oorzaak en gevolg. Steiner noemt het belangrijk om te zorgen voor vochtige plekken op een boerderij, waar bacteriën, schimmels en lage diersoorten zich thuis voelen. Dit heeft een wisselwerking met de teelten elders op de boerderij. Wij hebben meerdere van zulke plekken. Er is een poel op de heuvel en onderlangs stroomt een beek waarbij natte plekken in de wei ontstaan. In het hart van onze boerderij staat een grondwaterbron. De hoeveelheid bos en fruitteelt dient volgens Steiner te zijn afgestemd op het teeltoppervlak. Bomen en struiken trekken vogels en insecten aan, en daarmee astraliteit, die een wisselwerking heeft met de groeikrachten van de cultuurgewassen. Ons bedrijf is slechts 7 hectare groot, maar heel

veelzijdig en grotendeels zelfstandig. We hebben graan, medicinale kruiden, weiden, een moestuin, wat druiven en fruitbomen, en we zijn aan drie zijden omsloten door bos. Verder hebben we een plek met bloeiende struiken, sappige vruchten en bijenplanten, heel mooi om hier aan het eind van de werkdag samen van een zonsondergang te genieten. We hebben een paar koeien en allerlei andere dieren, heel divers en passend bij de grootte van onze boerderij.

3. Ontwikkeling en groei

4. Voortplanting en sterven

Ieder levend wezen heeft een begin en een einde en maakt een individuele ontwikkeling door, met fasen van verjonging (reproductie) en verval. Net als een composthoop, waar afval op de juiste manier moet afbreken zodat er vruchtbare grond beschikbaar komt voor nieuwe gewassen.

Als apotheker wilde ik medicinale planten te-

len en dit heeft het bedrijf een hele nieuwe impuls gegeven. Voor de verwerking daarvan was geen plek op de boerderij, dus doen we dat op de boerderij van mijn man 18 kilometer verderop. De twee bedrijven zijn nu een geheel geworden.

5. Gestaltbildung en

6. Eigen activiteit

Mijn kruidenteelt is slechts een deel van onze boerderij, maar alles hangt op een organische manier samen. De teelt, verwerking en opslag, marketing en verkoop, maar ook de vermeerdering van planten en andere taken zijn met elkaar verbonden. Hoe vollediger de kringlopen zijn, hoe meer de boerderij het concept van een levend organisme benadert.

7. Autonomie in tijd

Het jaarlijkse werkritme voor het graan, afhankelijk van het weer, is heel anders dan het dagelijkse ritme bij de verzorging van

het vee. De oogst van onze kruiden vindt voornamelijk plaats rond Sint Jan, gevolgd door een periode waarin we de kruiden verwerken. Het maken en uitbrengen van biodynamische preparaten en de bereiding van compost zijn ook ritmische activiteiten.

8. Omgang met energie

Elke boer weet dat je op de boerderij bewust moet omgaan met energie; niet alleen met elektriciteit, benzine, olie, enz., maar ook met de inzet van menselijke energie.

9. Creëren van autonomie

Hoe meer autonomie een organisme ontwikkelt, hoe minder afhankelijk het is van externe omstandigheden. Hoe meer onze kringlopen rond zijn, hoe meer de autonomie van onze boerderij gewaarborgd is.

10. Gevoeligheid en

11. Aanpassingsvermogen

Als organisme is de boerderij gevoelig voor externe prikkels, zoals extreme weersomstandigheden, nieuwe planten- en diersoorten die arriveren, of veranderingen binnen de boerderijgemeenschap. Dit vormt een uitdaging en test het aanpassingsvermogen. Het vergroten van de veerkracht is van levensbelang voor de toekomst van de boerderij. Dit doen we door een grote diversiteit, door alle processen zorgvuldig te volgen en erop te reflecteren, door voortdurend te leren, creatief te zijn en te innoveren.

12. Mogelijkheid te evolueren en

13. Ontwikkeling in spiralen

De ontwikkeling van een biodynamische

boerderij gaat volgens cycli die niet vastliggen, maar steeds opnieuw bepaald moeten worden. Het beeld van een spiraal past hier beter bij. De vorming van spiralen is een kenmerk van het leven, dat je ziet bij slakkenhuizen en mosselen, bij de vlucht van vogels en insecten in de lucht, maar ook op kleinere schaal in het DNA.

De betekenis van het sociale

De sociale gemeenschap op een boerderij is een centrale factor. Ieder is als een orgaan in het organisme. Mijn ouders zorgen voornamelijk voor de dieren en zijn als het ware het bindweefsel voor alles wat er op de boerderij gebeurt. Mijn dochter is het hart van de gemeenschap en is verantwoordelijk voor de stal. Mijn man doet het grove werk met de tractor en heeft in die zin de rol van de ledematen. En ik zorg voor de organisatie, het ontwerp en de ontwikkeling van de boerderij; taken die aansluiten bij het zenuw-zintuigstelsel in het organisme.

Een ander aspect is gemeenschapsvorming in bredere zin, zoals de verbinding met klanten en mensen die naar de boerderij komen om te leren, maar ook de inbedding in het dorp, de regio, het land en de wereld. Het is hier erg levendig, omdat we het hoofdkwartier van de vereniging vormen. In het oude huis van mijn voorouders vinden lezingen, cursussen, leesgroepen en workshops plaats en we maken er gezamenlijk preparaten. Als biodynamische gemeenschap zetten we ons samen in voor de toekomst van de aarde en de mensen. Wat ons bindt, is de antroposofie. De essentie van deze idealen draagt ons en leidt ons naar de toekomst.

Vesna, haar man Edvard en dochter Iris

Tekst en tekening: Vesna Forštnerič Lesjak. Deze tekst is gebaseerd op de voordracht die Vesna, samen met Matjaž Turinek, hield op de Biodynamische Conferentie in Dornach, februari 2024. Vesna is apotheker, boer en co-leider van de natuurwetenschappelijke sectie in Dornach. Ellen Winkel maakte deze Nederlandse samenvatting.

Uitgebreide versie

Vesna heeft de kenmerken van organismen, in vergelijking met het boerderij-organisme, uitgebreid beschreven in een mooi artikel. Het is vertaald door Hetty Bruins. Lees het via bdvereniging.nl/bd-extra. Hierin vind je ook alle literatuurverwijzingen.

< De Colombianen bezoeken een Alnatura-winkel in Duitsland

Latijns-Amerika Geroepen vanuit de toekomst

Van 26 tot 29 september, in de Michaels-tijd, vond in Buenos Aires, Argentinië, de 37ste Latijns-Amerikaanse biodynamische conferentie plaats, met als centraal thema 'De Latijns-Amerikaanse impuls in de vernieuwing van de biodynamische beweging'.

Gedurende vier dagen werkten we aan dit thema door het pad van de Theorie U te volgen: 'Elkaar leren kennen', 'Nadenken over ons verleden', 'Ons heden voelen' en 'Wandelen om onze toekomst te ontmoeten'. De bijeenkomst had een hele nieuwe opzet, met dank aan de inspanningen van de Latijns-Amerikaanse gemeenschap als geheel. We wilden dat de bijeenkomst ideeën, oplossingen en impulsen zou opleveren vanuit horizontaal groepswerk. We wilden geen 'specialisten' inhuren. (Andere jaren waren er vaak *keynote speakers* uit Europa). Boeren uit heel Latijns-Amerika hebben in de maan-

den voorafgaand aan de conferentie overlegd over aanpak, methode en dynamiek. Zij vervulden de rol van begeleiders bij de verschillende werkgroepen, de thematische workshops en de artistieke activiteiten. Het was een prachtige bijeenkomst, waar iedereen elkaar kon ontmoeten, zich kon uiten, hun uitdagingen en gemeenschappelijke doelen kon delen om zo kracht op te doen voor hun eigen werk. We hebben echt de aanzet gegeven tot nieuwe gemeenschapsvorming, die van grote waarde is voor de 190 aanwezigen, die allemaal betrokken zijn bij biodynamische landbouw, als producenten, verwerkers, consumenten en docenten. De leeftijd van de deelnemers was divers. Er was een mooie groep van 20 jongeren die nu nog steeds contact met elkaar hebben. Vlak voor de 100ste verjaardag van de Landbouwcursus, gaf deze bijeenkomst de grote Latijns-Amerikaanse gemeenschap nieuwe

kracht om de biodynamische impuls in onze cultuur te verankeren, waarbij we ons bewust werden van onze gemeenschappelijke identiteit.

Wat ons werk op deze bijeenkomst zo belangrijk maakte, was dat we op zoek zijn naar vernieuwing, naar het levend houden van de culturele, biodynamische impuls. We hebben gemeenschappelijke ideeën verzameld die ons als individu, als vereniging en als land overstijgen. We hebben gemeenschappelijke gevoelens en doelen die op de een of andere manier onze biodynamische groepsziel vormen. En deze biodynamische groepsziel duwt ons niet van achteren, maar roept ons vanuit de toekomst.

Tekst: Juan Martin Richter,
biodynamisch adviseur en voorzitter
Argentijnse Biodynamische Vereniging.
Vertaling en bewerking: Ellen Winkel

Colombia

Hoe ontwikkel je een lokale Demeter markt?

Zoals in veel andere Latijns-Amerikaanse landen, zijn er in Colombia nog geen Demeter gecertificeerde producten op de markt. Wel zijn er grote biodynamische producenten internationaal Demeter gecertificeerd, maar zij exporteren naar ons, zodat wij bananen of koffie in Demeter kwaliteit kunnen kopen. Wat is er nodig om een nationale markt voor biodynamische producten en Demeter naamsbekendheid op te bouwen?

In februari 2024 namen 16 Colombianen deel aan een studiereis naar Duitsland, in het kader van een partnerschapsproject tussen de biodynamische vereniging in Colombia en BFDI (Biodynamic Federation Demeter International), gefinancierd door de Duitse overheid.

Deelnemers waren zowel producenten (groot en klein), als mensen van het team van de vereniging. Nadruk lag op het laten zien van verschillende samenwerkingsvormen om de markt op te gaan, bijvoorbeeld met een bezoek aan Bingenheimer Saatgut (een zaadbedrijf dat eigendom is van boeren), en de zeer diverse boerderij Hof Oberfeld (waarbij boeren en burgers samen aan de vennootschap deelnemen). Beide lieten zien dat nauwe samenwerking op economisch vlak niet eenvoudig is, maar wel vruchten afwerpt. In de woorden van Laura Patino, die een tuinbouwbedrijf runt met directe verkoop aan consumenten in en rond Bogotá: "De reis naar Duitsland was een zeer verrijkende ervaring die ons heeft laten

zien hoe een biodynamische markt in Duitsland tot stand is gekomen en hoe de verschillende boerderijen en projecten die we bezochten zich hebben ontwikkeld. Hun economische en sociale uitdagingen bij de ontwikkeling van hun organisaties was het meest leerzaam." Daarnaast was een speerpunt om te kijken hoe Demeter in de markt gepositioneerd is, en het verkennen van marktkansen. Natuurlijk was daarom een bezoek aan de Biofach, de grote biovakbeurs in Neurenberg, een must. Juan Fernando Martinez Contreras, koffieproducent in het noorden van Colombia en werkend met kleine boeren in zijn regio, zegt hierover: "Het was zeer bevredigend om de positionering van het Demeter-merk in verschillende markten en regio's te zien. We beseffen dat er nog een lange weg te gaan is en begrijpen dat het van cruciaal belang is om consumenten en producenten dichter bij elkaar te brengen via een aanpak die gebaseerd is op vertrouwen. We hadden een ontmoeting met een kleine koffiebrandery die interesse toonde om de mogelijkheid te onderzoeken om koffie van kleine producenten, zoals wij, op de Europese markt te brengen. Maar aan de andere kant vormde de Biofach voor mij opnieuw de bevestiging dat een groot deel van het probleem van de landbouwproductie (inclusief biologische producten) in de waardeketen zit: de concentratie van de markten, de oneerlijke verdeling van de winsten, de activiteiten van de certificeerders, enz. laten zien dat er nog een lange weg af te leggen is."

Tekst: Petra Derksen

Bali Ontmoeting van traditionele

en biodynamische landbouw

Van 1 tot en met 16 april 2024 werd op verschillende boerderijen op Bali een leden-bijeenkomst georganiseerd door de Indonesische Biodynamische Vereniging, onder leiding van dr. Ida Bagus Kesnawa. Doel was de kennis over biodynamische landbouw te verdiepen, mensen te trainen om deze kennis ook aan andere boeren over te dragen, en om jonge boeren enthousiast te maken voor duurzame en milieuvriendelijke landbouw.

In een land dat gezegend is met vruchtbare vulkanische grond, is biodynamisch een natuurlijke voortzetting van de oude, natuurlijke landbouwpraktijk, zoals boeren al sinds mensenheugenis werken. Er werd dan ook veel gesproken over waar de traditionele Balinese manier van landbouw en de biodynamische landbouw elkaar ontmoeten en hoe een vruchtbare uitwisseling en samenwerking tussen beiden tot stand kan komen. Er waren workshops over diverse onderwerpen. Bijvoorbeeld een observatie-oefening: welke verschillen zijn er te zien tussen ener-

zijds gangbare grond en gewassen, versus anderzijds biologisch en biodynamische grond en gewassen? Ook was er veel aandacht voor het maken en observeren van preparaten, en het telen van de plantenzaden die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt ook geëxperimenteerd met lokale variaties van brandnetels.

Aansluitend bij het ritme van de seizoenen op Bali, wordt er een eigen lokale biodynamische kalender ontwikkeld, gecombineerd met de zaai-kalender van Bali. Het is een

< Bij een biodynamische training op Bali worden preparaten ingegraven, onder andere drie verschillende soorten brandnetels.

aanrader voor gemeenschappen elders in de wereld die sterke inheemse tradities hebben, om dieper te kijken naar hun lokale wijsheid en waarden en die in harmonie te brengen met de bestaande BD-praktijk. Het verkennen van de mogelijkheden om een Vrijeschool en BD-opleidingscentrum te starten op de B'onic Farm in Sangsit kwam ook aan de orde. Een kinesiooloog, acupuncturist en natuurgeneeskundige vertelden over het belang van gezond voedsel en medicinale kruiden van hoge, biodynamische kwaliteit.

Voor in de nabije toekomst werd afgesproken een BD Bali Praktijk Handboek te ontwikkelen, maandelijkse bijeenkomsten te organiseren om gezamenlijk preparaten en compost te maken, en verdiepinglessen te geven over diverse BD-onderwerpen. Ook zullen regelmatig lokale BD Boerenmarkten worden georganiseerd om leden te helpen hun producten te verkopen en wordt gestart met het opzetten van een CSA. Het streven is om binnenkort het lidmaatschap aan te vragen voor de Biodynamic Federation Demeter International. Het was een geslaagde bijeenkomst die als bron van inspiratie kan dienen voor andere jonge BD-gemeenschappen in de wereld.

Tekst: Hetty Bruins maakte een Nederlandse samenvatting van het verslag van deze training

Afrika Ik ben omdat jij bent

Feya Marince is een van de drijvende krachten binnen de nieuwe IBAA, Indigenous Biodynamic Association of Africa. Ze vertelde haar verhaal 7 februari 2024 op de conferentie in Dornach.

"Ik kom uit Zuid-Afrika en ben opgegroeid in een typisch plattelandsdorp aan de voet van de Soutpansberg, met mijn familie die ook mijn gemeenschap is, sinds 1820. We leven met de natuur, rivieren zijn onze waterbron. Het land bewerken was en is nog steeds de dagelijkse bezigheid. We zijn hoeders van het land, leven en werken op het land en leven ervan, het land is niet te koop. Toen ik over biodynamische landbouw hoor-

Feya Marince (midden) reist naar allerlei Afrikaanse landen om biodynamische trainingen te verzorgen.

de, voelde ik meteen een verbinding met mijn kindertijd. BD nam me mee op een ontdekkingsreis, waarbij ik geweldige mensen ontmoette en meewerkte aan mooie projecten. Mijn biodynamische reizen brachten me naar Zimbabwe, Oeganda, Kenia, Zanzibar en Rwanda. Inheemse volken in Afrika hadden altijd al een spirituele band met de aarde, de zon, de maan en de kosmos; ook de traditionele landbouw had zo'n band met dieren, plan-

ten en de bodem. Biodynamische landbouw voedt die relatie, waardoor we onze spirituele verbinding met de aarde via de vier natuurrijken kunnen herstellen en verdiepen, door elk jaar de verbeterde vruchtbaarheid van de bodem te observeren, door compostering en het gebruik van biodynamische preparaten. BD brengt ons terug naar oude tijden, toen landbouw van generatie op generatie werden doorgegeven, toen we al onze zintuigen gebruikten en vertrouwden op onze intuïtie. In Afrika hebben we altijd in gemeenschappen geleefd. Door te delen ontstaat een universele band die de hele mensheid verbindt. *Ubuntu*, wat in Isizulu betekent 'ik ben omdat jij bent', is een manier van leven in onze gemeenschappen.

Biodynamische landbouw creëert een school van leren en delen. Door het maken van preparaten, composteren, het opslaan van zaden en het delen van ervaringen onder boeren ontstaat er een sterkere band tussen de leden van de gemeenschap, omdat we een gemeenschappelijk doel hebben om onze eigen gemeenschap te verbeteren. Biodynamische landbouw verbetert de vruchtbaarheid van onze bodem en het ecologische milieu. Het verhoogt onze landbouwproductie en draagt bij aan een beter bestaan in onze gemeenschappen.

Ik vraag me af hoe een gesprek er vandaag uit zou zien tussen mijn overgrootmoeder Elizabeth, een wijze Khoisan vrouw, en Rudolf Steiner, de grondlegger van de biodynamische landbouw. "Misschien zijn we allemaal slechts overbrengers van deze oude wijsheid, het was er altijd al als een universele taal van de Bron." Het was misschien niet in een

China Bouwen aan de lokale BD-beweging

geschreven taal voor ons (als Afrikanen), maar het was bekend, mondeling overgedragen en beoefend. Afrika is mijn oorsprong en ik zal mijn reis voortzetten met gemeenschappen in Afrika, omdat ik me afvraag hoe we biodynamische landbouw toegankelijker kunnen maken voor inheemse gemeenschappen in een Afrikaanse context. Het is duidelijk dat biodynamische landbouw niet alleen het beste is voor het individu, maar ook voor je familie, de grotere gemeenschap en de planeet als geheel."

Tekst: Feya Marince.

Deze tekst is ingekort. Haar presentatie is terug te zien via goetheanum.tv bij Sun–Earth–Man

In China zijn zes boerderijen met een Demeter licentie, met in totaal 213 hectare. Ze produceren onder meer rijst, soja, fruit, groenten, kruiden, thee en druiven voor wijnproductie. Daarnaast zijn er een aantal biodynamisch werkende boerderijen die (nog) geen Demeter licentie hebben en deels wel meedoen aan BD-trainingen. Er is ook een vrijeschool met een biodynamische schooltuin.

Biodynamisch werd voor het eerst in China geïntroduceerd via het Zwitserse textielbedrijf Alkena, dat in 1996 samenwerking zocht met een Chinees bedrijf in Chengdu om biodynamische zijde te produceren. Ze besloten een boerderij te starten met zijderupsen en moerbeibomen, daarbij geadviseerd door de Duitse biodynamische adviseur Julius F.

Kruidentuin Eryan Dmit in de zuidelijke provincie Yunnan

Obermaier, die – omdat hij graag pijp rookte – door iedereen 'meneer pijp' werd genoemd. Voor de boerderij kozen ze een mooie plek in bergachtig gebied, deels omsloten door water, en in 1998 werd de eerste moerbeiboom geplant. De boeren startten met vee, maakten preparaten en maakten compost met koeienmest voor het verbeteren van de bodem. Sinds 2003 heeft het bedrijf een biologisch keurmerk (geen Demeter). Dat de interesse voor biodynamisch toeneemt, is te zien aan de groei – 20% per jaar – van het aantal leden van de Chinese Demeter Vereniging. Ook neemt de binnenlandse omzet van het zijdebedrijf, Sichuan OTEX, jaarlijks toe met 20%. De traditionele, natuurlijke landbouw die in China al 10.000 jaar

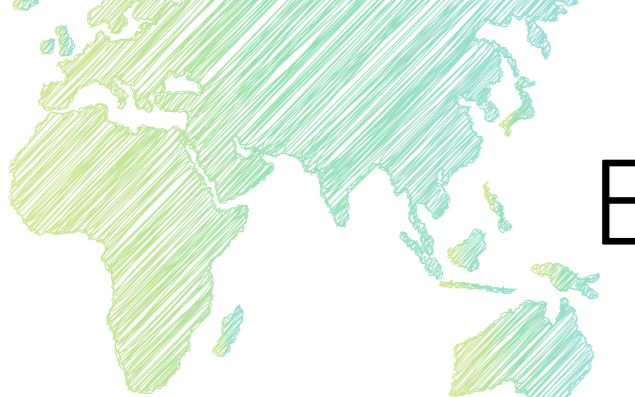

Een preparatenworkshop door de Chinese Demeter Vereniging

bestaat, heeft veel overeenkomsten met biodynamisch; niet alleen op het vlak van landbouwtechnieken, maar ook in de traditionele manier van denken. De traditionele landbouw in Oost-Azië was een van de bronnen voor de ontwikkeling van de biologische landbouw na de Tweede Wereldoorlog. Terwijl het Chinese ministerie van Milieubescherming de biologische landbouw ondersteunt, is het ministerie van Landbouw geheel gericht op het promoten van de chemische landbouw. Het landbouwbeleid biedt geen steun, maar juist beperkingen voor biologisch. Daar komt bij dat de antroposofie, de vrijeschoolpedagogie en de antroposofische geneeskunde in China voortdurend worden zwartgemaakt. Biodynamische landbouw

wordt daarentegen niet vaak aangevalen. Dr. Shen Li van de Demeter Vereniging hoopt met steun vanuit het Goetheanum en Duitsland de aandacht voor antroposofie, antroposofische geneeskunde, biologisch-dynamische landbouw en vrijeschoolpedagogie in China te vergroten. Tot nu toe had China nog geen lokale biodynamische adviseurs. Daarom zijn ze heel blij met het Asian Advisor Training Program, opgezet door de BFDI, zodat Chinese BD-adviseurs worden opgeleid. Op veel boerderijen zijn de boeren 60-plussers, dus ze hopen ook jonge Chinese boeren aan te trekken.

Tekst: Ellen Winkel op basis van informatie van Dr. Shen Li van Demeter China.

Egypte schaaft op naar 40.000 biodynamische boeren

De Egyptische BD-Vereniging (EBDA) en SEKEM (centrum voor ecologische regeneratie) hebben samen het keurmerk Economy of Love (EoL) ontwikkeld. Met behulp hiervan neemt het aantal BD-boeren in Egypte explosief toe, van 9200 nu naar 40.000 in 2025, is het doel. Hend Hany (25), werkzaam bij EBDA, is aansluitend op de jaarlijkse conferentie in Dornach, te gast op Warmonderhof in Dronten. Zij twijfelt geen moment aan de slagingskans van het opschaalproject.

Hend op Warmonderhof

De polder rond Dronten is – het is halverwege februari – gehuld in een druilerige mist. Hend vindt het prima. Ze is geen fan van warm weer en praktisch ingesteld. Hend: “Tijdens de stage voor mijn bachelor Plant Pathology & Protection aan de Ain shams Universiteit kwam ik Justus Harm van EBDA tegen en vertelde ik hem hoe geweldig ik de visie en het werk van EBDA vond. Hij nodigde me uit om te komen solliciteren en dat heb ik gedaan. Naast mijn werk bij EBDA volg ik in Cairo, waar ik ben opgegroeid, de master Technical Practices In The Arid Land. Egypte is heet en droog, het regent er praktisch nooit.”

Voor elke taak een tool

“Tijdens de conferentie in Dornach gaven mijn zes collega's en ik informatie over de eerste Afrikaanse BD-conferentie die in mei dit jaar in Cairo en bij SEKEM plaatsvindt. Ook gaven we workshops over de impact van EoL op de economische en sociale levensomstandigheden van Egyptische boeren. Het Goetheanum is geweldig; vol geschiedenis en passie voor BD-landbouw. Het inspireert, geeft geloof, liefde en vooral de hoop natuurlijk, dat we als mensen meer kunnen doen voor de huidige wereld waarin we leven. Dit jaar kocht ik het boek *Theosofie* van

Steiner, vorig jaar Vandana Shiva's *Staying alive*, over vrouwen, ecologie en economie. Moeite had ik met de steile straten in Zwitserland.” Ze lacht. “Prima dat het hier zo plat is. Ik heb ook kennisgemaakt met slapen in een slaapzak; een hele nieuwe ervaring, het geeft zo'n ander gevoel! In Egypte kamperen we eigenlijk niet en als we het zouden doen, is het veel te warm voor een slaapzak.” “De Warmonderhof heeft net als de door SEKEM opgerichte Heliopolis University veel aandacht voor de mens en zijn potenties. De mensen hier doen fantastisch werk. Ik loop met van alles mee en het lijkt alsof ik ieder-

Preparatenworkshop op de SEKEM-boerderij, georganiseerd door EBDA

een al heel lang ken. Het was bijzonder om voor het eerst een hoefsmid aan het werk te zien en om schelpen in de grond te vinden. Er is me verzekerd dat het genoeg heeft geregend om al het zout uit de grond spoelen. De organisatie van het openbaar vervoer is hier geweldig en voor elke taak bestaat een 'tool', zoals de kaasschaaf, waar ik langzaam mee om leer gaan”, vertelt ze enthousiast.

Economy of Love

“Meer dan 60% van de CO₂-uitstoot in Egypte komt uit de landbouw. Als je daar

wat aan wil doen, moet je bij de boeren zijn. Zij verbinden ons met de aarde, waar we afhankelijk van zijn en beter voor moeten zorgen. BD-landbouw dient de aarde én de ziel van onze boeren. Want voor hen is het land naast een inkomstenbron ook 'familie' en het draagt bij aan hun gezondheid. EBDA focust op dezelfde doelen; we volgen met elkaar hetzelfde pad. We werken aan betere levensomstandigheden voor kleine boeren en een kleiner negatief effect op het klimaat. Het EoL-fonds ondersteunt boeren tijdens hun overgangperiode met financiële steun

en microkredieten. Zij ontvangen die voor investeringen die de CO₂-uitstoot verminderen en voor duurzame, ethische, transparante producten. EBDA beheert de certificeringscriteria en het online platform voor koolstofregistratie. Ons werk wordt onder andere betaald uit schenkingen en de verkoop van de carbon credits (een vergoeding voor het vastleggen van CO₂). Ons doel is dat 40.000 boeren 'om' gaan van een conventionele naar een regeneratieve landbouwpraktijk. Een enorme opgave, maar er zijn meer dan 7 miljoen boeren in Egypte en de meesten

hebben weinig land, gemiddeld 5 are. Onder een boerderij vallen vaak meerdere boeren, dus loopt het aantal boeren snel op, want een boerderij heeft minimaal 7 are grond. In fase 1 (tot 2021) hadden we 500 EoL-gecertificeerde boeren en werd het EoL-systeem verder uitgewerkt. In fase 2 wilden we 2000 boeren laten aansluiten, maar waren het er eind 2023 al 5000. Het doel van de huidige derde fase is 40.000 boeren aan het eind van 2025, waarbij we streven naar 10.000 aangesloten boeren eind 2024”, aldus Hend. “Het einddoel van fase 4 is 250.000 boeren eind 2028.”

Intensieve training is key

“Onze trainers beantwoorden vragen van de boeren in hun regio, voorzien hen van advies en preparaten en helpen hen compost te maken, wat voor alle boeren nieuw is. We leiden landbouwkundig ingenieurs op tot trainer. Hier werken in Cairo 22 mensen van EBDA aan. We hebben nu zo'n 68 trainers in 18 van de gewenste 29 regio's. We werven hen voornamelijk via sociale media. Ze krijgen een 2 weken durende intensieve training waarin ze alle details van de regeneratieve BD-landbouwpraktijk uitgelegd krijgen. Daarna krijgen ze elke maand 3 dagen training op de SEKEM-boerderij een uur rijden van Cairo, waarvoor we landbouwdeskundigen en andere experts uitnodigen. We werken samen met organisaties in en buiten Egypte, waaronder de Nationale Bank van Egypte.”

BD in een islamitische cultuur

“Geld is vrijwel altijd de eerste motivatie van de boeren. Gaandeweg ervaren ze de

Hend is erg enthousiast over het 'sustainable wheel' dat EoL als logo gebruikt: “Als de boer zijn land gaat zien als een levend organisme, komt – na milieu, cultuur en maatschappij – de economie vanzelf.”

waarde van BD-landbouw en krijgen ze een band met de methode, de aarde en met elkaar. Simpel gezegd is het in de islamitische cultuur vooral belangrijk dat je niets slechts (haram) doet. De BD-landbouw sluit hier goed op aan. Ze begrijpen goed dat chemische middelen slecht zijn, zeker als je het ze uitlegt. Ze krijgen ook informatie over BD-zaden en de kosmische agenda. Tot nu toe is nog geen enkele boer afgehaakt. Een boer die wil deelnemen moet ons kunnen garanderen economisch stabiel te zijn en een boer werkt altijd samen met een andere boer die over gaat naar BD. Wij helpen hen en brengen hen in contact met de afzetmarkt voor 'schone' BD-producten. Na twee jaar kunnen ze hun producten als 'biologisch' verkopen en later met Demeter keurmerk. Boeren vertellen elkaar over het project, het nieuws

verspreidt zich snel en vanzelf.” Stralend geeft Hend prijs dat ze graag een tijd in Australië zou willen wonen; een interessant land, groot maar toch ook weer klein, Engelstalig en ... grotendeels droog. Ze is duidelijk goed besmet met EoL's slogan 'Weten is niet genoeg, we moeten toepassen. Willen is niet genoeg, we moeten doen.'

Tekst: Mieke de Vries, freelance journalist/redacteur en redactielid van Dynamisch Perspectief

SEKEM en EBDA

EBDA promoot als onafhankelijke organisatie sinds 1994 duurzame, regeneratieve en BD-landbouw en is nauw verbonden met SEKEM (oud-Egyptisch voor 'levenskracht van de zon'). SEKEM bestaat uit boerderijen, verwerkende bedrijven, scholen en een medisch centrum en wordt wereldwijd beschouwd als een toonaangevende sociale onderneming. Oprichter Ibrahim Abouleish (1937 - 2017) werkte als research director bij een farmaceutisch bedrijf in Oostenrijk, toen hij in 1977 besloot om naar Egypte terug te keren om in de woestijn een community te starten met als doel aan een vruchtbare toekomst te werken. Na het overlijden van Abouleish formuleerde de gemeenschap van SEKEM nieuwe doelen, waarna EoL is ontwikkeld, waarmee het zijn economische, sociale, culturele en ecologische waarden op bredere en grotere schaal verspreidt.

SEKEM: het wonder in de woestijn

Sinds de oprichting van Sekem in 1977 door Ibrahim Abouleish is er meer dan 2.500 hectare woestijnland veranderd in vruchtbare landbouwgrond door toepassing van biodynamische landbouw. Sekem is na 45 jaar uitgegroeid tot een indrukwekkende duurzame organisatie met ruim 2000 medewerkers in o.a. de landbouw, vele productiebedrijven, scholen, medische centra en zelfs een gerenommeerde universiteit voor duurzame ontwikkeling, de Heliopolis Universiteit. Met recht een wonder in de woestijn.

SEKEM producten zoals meer dan 12 aromatische soorten kruidenthee, lekkere gezonde dadelsnacks en krokante sesambars, zijn verkrijgbaar bij natuurvoedings-winkels in Nederland en België, waaronder alle Odin-winkels.

Scan de QR-code voor een inspirerend filmpje over SEKEM

www.odin.nl

biologische foodcoop

Biodynamische preparaten in verschillende culturen

Onderzoek naar gebruik van preparaten wereldwijd toont twee tendensen: boeren kiezen een eigen, lokale invulling én het samen maken en uitbrengen van preparaten werkt verbindend. Dit vertelde de Chileense Maria Paz Bernaschina in februari bij de conferentie in Dornach. Samen met de Braziliaanse Andrea D'Angelo deed zij hier onderzoek naar.

Honderd jaar na de impuls van Rudolf Steiner ontvouwt biodynamisch zich in verschillende culturen en omstandigheden over de hele wereld. Recent hebben we voor de Biodynamic Federation Demeter International (BFDI) onderzoek gedaan naar het werken

< Samen compost maken in de Westkaap in Zuid-Afrika

met biodynamische preparaten wereldwijd. Wat zijn de belangrijkste sociaal-culturele en klimatologische uitdagingen waarmee biodynamische boeren en tuinders worden geconfronteerd bij hun werk met preparaten? Welke veranderingen of aanpassingen worden naar aanleiding daarvan doorgevoerd? Hoe ziet de dialoog tussen de biodynamische en traditionele, inheemse culturen eruit? Dit waren enkele van de vragen in het onderzoek, waaraan 120 boeren uit meer dan 40 landen en alle continenten deelnamen. Uit de zeer rijke en diverse gegevens die in dit onderzoek zijn verzameld, komen twee belangrijke gebaren naar voren: *De preparaten als pad van individualisering* en *De preparaten als een verenigende impuls*.

De preparaten als pad van individualisering

Biodynamische boeren in verschillende omstandigheden en culturen zijn in staat om de biodynamische preparaten te maken zoals Steiner ze oorspronkelijk heeft voorgesteld. Tegelijkertijd zijn veel biodynamische boeren

over de hele wereld op zoek naar een meer eigen pad met hun preparaten. We hebben bijvoorbeeld boeren zien experimenteren met preparaten die anders zijn gemaakt of toegepast dan de originelen (bijvoorbeeld veganistische bereidingen, gepotentieerde preparaten), of met verschillende soorten preparaten (bijvoorbeeld die van Hubo Erbe). We hebben ook vastgesteld dat er een breed scala aan inheemse plantensoorten wordt gebruikt, waaronder meer dan 10 verschillende alternatieven voor grote brandnetel, *Urtica dioica* (zie enkele afbeeldingen hieronder) en vergelijkbare aantallen voor *Valeriana officinalis*, *Quercus robur* en *Equisetum arvense*. Veel boeren experimenteren ook met mest, organen en hoorns van allerlei inheemse dieren, zoals organen en hoorns van buffels in veel Aziatische landen; blazen van verschillende inheemse herten en wilde geiten; en mest van andere gedomesticeerde dieren, zoals paarden, buffels en geiten.

De zoektocht naar alternatieven wordt vaak gedreven door plaatselijke omstandigheden. Soms zijn er problemen bij de teelt en het aanpassen van de geneeskrachtige planten aan het klimaat. Of ze passen niet bij de

traditionele of inheemse cultuur van de gemeenschap. Of toenemende regelgeving rond de omgang met dierlijke organen werkt belemmerend. Maar in plaats van deze vraagstukken als een beperking te ervaren, bood de zoektocht naar aanpassing aan de lokale omstandigheden voor boeren juist een mogelijkheid om individuele betekenis en verbinding te ontwikkelen.

Sommige boeren gebruiken lokale ingrediënten die nauw verbonden zijn met hun traditionele en inheemse wortels, zodat de preparaten de individualiteit van de boerderij beter kunnen versterken. Bovendien brengt dit hen dichterbij hun culturele identiteit. We zijn hiermee veel ervaringen tegengekomen, zoals boeren in Costa Rica die de inheemse *Urtica baccifera* gebruiken voor preparaat 504, boeren in India die de inheemse *Quercus dilatata* gebruiken voor preparaat 505, en boeren in Brazilië die de inheemse *Valeriana salicariifolia* gebruiken voor 507. Biodynamische preparaten kregen zo voor hen meer betekenis. Een Afrikaanse preparatenmaker vertelde ons: "Als lokale gemeenschappen, die historisch gezien sociaal onderdrukt zijn, de vrijheid en het vertrouwen krijgen zelf hun preparaten te maken, ermee te experimenteren en bio-

Meer dan 10 verschillende inheemse plantensoorten worden gebruikt voor het brandnetelpreparaat, zoals (vlnr) *Urtica ferox* in Nieuw-Zeeland, *Urtica maasaica* in Kenia en *Urtica parviflora* in India

dynamisch in praktijk te brengen, dan kan dit hen enorm veel kracht geven." Zo hoorden we in Latijns-Amerika over vrouwen die het werken met de preparaten ervoeren als een kans om zichzelf te positioneren in een landbouwsetting waar vrouwen nog steeds strijden om gewaardeerd en gelijkwaardig behandeld te worden.

Voor anderen brengt het experimenteren met lokale ingrediënten een diepere betekenis, omdat ze de essentie van een bepaalde plant of dier ontmoeten. Dit is bijvoorbeeld het geval met de biodynamische boeren die we hebben ontmoet in Israël, Mexico en Costa Rica. Hoewel zij toegang hebben tot de originele *Valeriana officinalis*, zijn ze een persoonlijke reis begonnen om hun inheemse soorten *Va-*

Preparatenwerk in Ecuador (links) en in Nepal

leriana dioscoridis, *Valeriana edulis* en *Valeriana prionophylla* te ontmoeten en ervan te leren. Een uniek pad van innerlijke ontwikkeling ging samen met een verdiepende relatie met de planten en preparaten. Zoals beschreven door een Mexicaanse preparatenmaker: "Je

ontwikkelt capaciteiten door met de preparaten te werken. Studie en werk lopen parallel."

De preparaten als verbindende impuls

Een tweede tendens die we bij de ontwikkeling van de biodynamische beweging zien, is dat het werken met de preparaten mensen samenbrengt en bijdraagt aan gemeenschapsvorming. Zo vertelt iemand van de Fellowship of Prep Makers in de VS: "Bij de Fellowship brengt iedereen zijn preparaten mee en vergelijken we, we studeren samen, we leren van de anderen, dit is geweldig! Deze gemeenschap is een grote inspiratiebron." Een Argentijnse boer vertelde: "Als een groep mensen op een boerderij samenkomt om

preparaten te maken, roeren of spuiten, dan versterkt de verenigde wil de identiteit van het bedrijfsorganisme." In landen waar een materialistische cultuur sterk overheerst, zien sommige lokale preparatenmakers het werk in biodynamische gemeenschappen als een

bewuste strijd voor soevereiniteit en om verbonden te blijven met hun land en cultuur." Er klonken uitspraken als "We hebben meer initiatieven nodig die mensen bij elkaar brengen. Groepen preparatenmakers in verschillende regio's zijn het beste wat de beweging kan overkomen." Veel deelnemers in verschillende landen tonen het verlangen om biodynamische gemeenschappen te bouwen en er deel van uit te maken.

Op veel plaatsen in de wereld opent het gemeenschapsvormende karakter van de BD een deur naar traditionele en inheemse culturen en ontstaat een verrijkende en vruchtbare dialoog met lokale culturen over kennis, praktijken en wereldbeeld. Daarmee biedt

biodynamische landbouw sommige lokale gemeenschappen een uitweg om hun – bedreigde – voorouderlijke kennis en tradities te contextualiseren en te actualiseren. In Chili concludeerde een lange-termijnstudie naar inheemse Mapuche-gemeenschappen en de integratie van biodynamische praktijken: "Dankzij biodynamische preparaten wordt het familie- en collectieve geheugen in de Mapuche-gemeenschap geactiveerd, zodat

zij meer vertellen over hun relatie met hun grondgebied en hun wereldbeeld." Een Maleisische biodynamische boer had een vergelijkbare ervaring. Voor hem vormde de BD een brug naar het herleven en herdefiniëren van de lokale traditionele cultuur en prak-

tijken. Hij zei: "In ons steeds verder gemoderneerde land worden gemeenschapsbanden, verbindingen met de natuur en traditionele culturele kennis steeds meer bedreigd. Het biodynamisch werken helpt om de inheemse, kosmische zorg voor het land terug te brengen met een moderne, praktische aanpak. Een nieuw gevoel voor een holistische gemeenschap ontwaakt vanuit individuele spirituele groei in vrijheid en liefde."

Aan de andere kant kan de biodynamische beweging leren van de ontmoeting met traditionele en inheemse culturen en zich aanpassen en vernieuwen. In de woorden van een ervaren Nieuw-Zeelandse preparatenmaker: "Leren van en omgaan met de Maori-cultuur zou een pad kunnen zijn voor de groei, erkenning en ontwikkeling van de biodynamische beweging in Nieuw-Zeeland."

Mijn persoonlijke reflectie

De studie liet ons achter met veel vragen om verder over na te denken. Is het experimenteren met inheemse of lokaal aangepaste ingrediënten om de preparaten te maken een traject dat wij als beweging actief willen ondersteunen? Is een meer inclusieve en gemeenschappelijke benadering van biodynamisch werk een weg vooruit voor ons als beweging? Staan we werkelijk open voor alle lessen en kansen die de ontmoeting met veel verschillende traditionele en inheemse gemeenschappen over de hele wereld met zich mee kan brengen? Enzovoorts ... Binnen onze beweging kijken mensen verschillend tegen deze vragen aan. Maar wat vertelt de beweging ons als geheel? De individualiserende en verenigende gebaren die uit

dit onderzoek naar voren komen, uit de stemmen van zoveel biodynamische boeren in koor, lijken inspiratie te bieden voor een hogere impuls die ons langs nieuwe paden wil leiden. Deze gebaren nodigen ons enerzijds uit om ons begrip te verbreden van de betekenis van het werken met de preparaten vandaag de dag. Anderzijds laten ze ons nadenken over de verschillende gebieden waarin de BD, als een agri-culturele en spirituele beweging, in de toekomst zal moeten optreden.

Wat vertellen deze gebaren mij?

In deze tijd worden wij als mensheid geroepen om onze eigen individualiteit en vrijheid te ontwikkelen; om bewust de eigenaar van ons eigen pad te worden. Ik geloof dat het voor ons als beweging belangrijk is boeren te ondersteunen en aan te moedigen bij het creëren van een intiem en individueel leer- en experimenteertraject met hun preparaten. Ik geloof dat via dit individuele pad, dat diep in de zielen van mensen resoneert, een innerlijk enthousiasme kan worden gewekt. Dit leidt ertoe dat boeren op hun eigen wijze mede-scheppers van hun boerderij-individualiteit worden én dat een verlevendigd denken hen een pad van bewustzijn en innerlijke ontwikkeling brengt.

Ik geloof ook dat wij ons als mondiale gemeenschap moeten blijven inzetten om afscheidende en egoïstische krachten te overwinnen die de wereld zijn binnengeslopen. We moeten doorgaan ons als beweging te verenigen en gemeenschappen vormen over de hele wereld. Gemeenschappen die landen, culturen en etnische groepen overstijgen, zoals Michael ons heeft opgeroepen te streven

naar een verbonden spirituele gemeenschap. Een gemeenschap die samen optrekt, met een gezamenlijke wil en geïnspireerd door diepe liefde en toewijding voor onze heilige ambitie de aarde te genezen. Dan zullen na verloop van tijd warmte en licht in onze zielen groeien, die ons de zekerheid geven dat het 'Niet Ik, maar De Christus in Mij' is, de Christus in ons als beweging ... Dan zullen we de zekerheid hebben dat we een spirituele gemeenschap zijn, geroepen om mede-scheppers te worden van de evolutie van de mensheid en de aarde, en om door middel van Liefde en Moed te handelen om 'Zon voor de Aarde' te worden.

Ingegraven kamillepreparaat 503 in China

Tekst: Maria Paz Bernaschina. Zij werkt, vanuit Chili, bij de BFDI als coördinator voorlichting, onderzoek en training. Vertaling/inkorting: Gineke de Graaf en Ellen Winkel, redactie Dynamisch Perspectief. De hele lezing is terug te kijken via Goetheanum.tv (Sun Earth Human)

Ondertussen in **Brazilië**

**‘Wat we
doen werkt.
De natuur
herstelt’**

Er is veel gaande in de Nederlandse landbouwsector. Maar hoe vergaat het onze biodynamische familie op andere plaatsen in de wereld? Welke ecologische, sociale, culturele en economische omstandigheden omgeven hen? Walter van Groningen van BD-Jong vraagt het aan Rodrigo in Brazilië.

Op de landbouwconferentie in Dornach in 2024 is de Young Biodynamic Movement gestart, uit de behoefte om met elkaar samen te werken. Via telegram houdt deze groep contact en er is een maandelijkse online bijeenkomst. Het is een toegankelijke manier om met internationale gelijkgestemden in contact te komen.

Via deze groep heb ik Rodrigo (1976) leren kennen. Samen met zijn vrouw Dani (1986) en dochter Frederica werken ze sinds 2013 op een biodynamische boerderij van 70 hectare in het zuiden van Brazilië, in de regio van Santa Maria. Ze telen een variëteit aan groente en fruit. Daarnaast houden ze enkele koeien, kippen, schapen en twee werkpaarden.

Wil je vertellen over het klimaat in de regio waar jullie leven?

“Graag! Het is hier een Atlantisch bosgebied (subtropisch), met veel laaggebergte. De grond bestaat uit een mix van lava (basalt) en klei. Het is erg vruchtbare grond. Het klimaat is subtropisch, het regent het hele jaar door. Maar de laatste jaren is het erg van slag. We hebben veel te maken met weersextremen. De laatste vier jaren was er extreme droogte en dit jaar hebben we veel met overstromingen te maken. Wij leven boven op de berg maar de weg werd een kleine rivier en er zijn veel doden gevallen in het dal. Deze omstandigheden vragen van ons dat we heel goed en telkens opnieuw waarnemen hoe de situatie is, wat er werkt en wat niet.”

Wat is de betekenis van biodynamisch en van gemeenschap voor jou?

“Ik wil graag iets over mijn biografie vertellen. Vroeger wilde ik een goede baan. In Brazilië heeft de middenklasse overheid-gefinancierd onderwijs. Na mijn studie ging ik werken in de gangbare kippenindustrie. Ook nog bij een Nederlands bedrijf, Hendriks Group. Hybride kippen industrie. Het overlijden van mijn vader en een burn-out hebben me doen inzien dat ik er geen zingeving ervoer. Ik ben gescheiden en heb mijn baan opgezegd. Ik was toen 33 jaar oud. Toevallig kwam ik terecht in een antroposofische gemeenschap in de regio Sao Paulo. Hier was de eerste biodynamische boerderij (Demetria). Hier voelde ik me op mijn plek en ik heb uiteindelijk zeven jaar in de antroposofische

gemeenschap gewoond en gewerkt. Het kwam toevallig op mijn pad, ik voelde ik me er steeds meer mee verbonden. Later heb ik de biodynamische landbouwopleiding gevolgd bij Dottenfelderhof.”

Welke uitdagingen en behoeften hebben jullie?

“Uitdagingen zijn er zo veel. Sociale en economische ongelijkheid. Criminaliteit. Niemand wil hier werken. Jonge mensen vertrekken naar de stad. En we leven in het zeer conservatieve zuiden. Inmiddels kun je met sojateelt en vleesvee een redelijke boterham verdienen. Dan blijven jonge boeren, maar ze maken de aarde kapot. En ze willen geld

en macht ... We zijn spreekwoordelijk op een eiland en dat voelt eenzaam. Waar ik gelukkig van word, is als ik mijn dochter zie spelen in de natuur op onze boerderij, wetende dat ze opgroeit in een omgeving die haar zoveel goeds geeft. Dat is eigenlijk alles wat ik nodig heb. En te zien dat wat we doen werkt, de natuur herstelt hier en dat betekent heel veel voor me.”

Tekst: Walter van Groningen, BD-Jong

Wil je deelnemen aan de Telegram groep van de Young

Biodynamic Movement? Mail bdjong@bdvereniging.nl

Nieuwe impuls BD-Jong

Tijdens het BD Feest van de Eeuw wisselden 15 jongeren met elkaar uit waar zij behoefte aan hebben: onder andere verdiepende bijeenkomsten (bijvoorbeeld Klett-lezen) en een groepje dat bij verschillende boeren meewerkt om ervan te leren. Als start gaan vier mensen een kampeerweekend op een boerderij organiseren met uitwisseling, verdieping, meewerken en gezelligheid. Heb je interesse? Mail bdjong@bdvereniging.nl

India Nagraj, ziener en boer

Groententeler Johan D'hulster reisde in 2006 naar India om historische tuinen te restaureren. Op een van de reizen die hij sindsdien maakte, ontmoette hij Nagraj, een boer én een ziener.

Rudolf Steiner was geen boer.

Wellicht is dit ietwat een vreemde manier om een artikel mee te beginnen. Er zijn nauwelijks aanwijzingen dat Steiner, vooraleer de Koberwitz landbouwconferentie in 1924 aanving, veel affiniteit met landbouw had. En toch slaagde hij erin om op onnavolgbare wijze een holistisch beeld te schetsen van de essentie waar het in de landbouw om draait. Je kan eigenlijk niet zeggen dat hij een nieuwe vorm van landbouw uitdacht. Misschien was het eerder zo dat hij in de weerspiegelende ether, of het collectieve geheugen van onze Moeder Aarde, zag wat er in de oude culturen aan landbouwmodel bestond, en dat vertaalde naar onze tijd. Naar mijn aanvoelen zag en begreep hij het omvattende model van landbouw, zoals het bijvoorbeeld in India al eeuwenlang beoefend werd, met de rol van de koe in het midden.

Rudolf Steiner was een ziener.

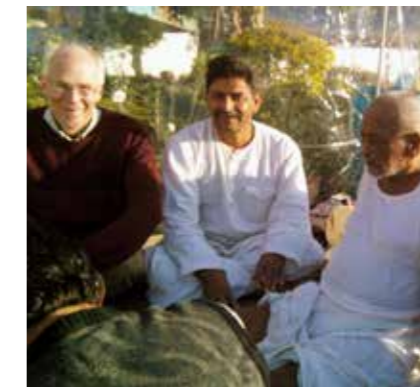
Als je momenteel aan 100 Indiase boeren zou vragen om hun landbouwmodel uit te leggen, zou daar nauwelijks iemand toe in staat zijn. Een boer staat in de handeling. Hij voert dagelijks uit wat hij intuïtief aanvoelt en in zijn handen meedraagt vanuit de traditie. Een ziener leest en begrijpt en kan bestaande modellen vertalen en verfijnen naar een zich steeds wijzigende tijdsomstandigheid.

Landbouwcultuur in India

Gedurende vele jaren was ik in de gelegenheid om langdurig ondergedompeld te wor-

den in de Indiase landbouwdorpen. In het jaar 2006 had ik me bij de Indiase National Trust aangemeld om als vrijwilliger de landbouwkundige restauratie op me te nemen van een complex van herontdekte historische groente- en fruittuinen in de buurt

‘Pas door mijn vele verblijven en interactie met Indiase boeren ben ik de werkelijke waarde van onze eigen biodynamische landbouw gaan begrijpen’

Johan D'hulster, Prem Singh en Nagraj (97)

van de oude tempelplaats Khajuraho. Deze tuinen waren een unieke realisatie van de maharadja uit Chhatarpur, die rond 1780 daar hoogstwaarschijnlijk de introductie van de groententeelt in Midden-India mee mogelijk gemaakt heeft. Het was mijn taak om de inmiddels verloederde en verwaarloosde koninklijke domeinen terug hun waardigheid te verlenen. En op een heel bijzondere manier kwam ik daardoor in contact met een groep boeren, 120 kilometer hogerop, die me vertelden dat ze al 25 jaar op zoek waren naar de essentie van de landbouw en ze meenden die ook gevonden te hebben. Deze openbaring vindt haar uitdrukking in de term *aavartansheel kethi*.

Kethi betekent in het Hindi landbouw, maar *aavartansheel* is een nieuwe term, die eigenlijk een proces inhoudt. Want hier worden drie begrippen samengebracht en verbonden met elkaar:

1. Duurzaam, in de zin dat iets niet enkel blijft duren, maar beter en beter wordt.
2. Cyclisch, kringloopprocessen bevorderend.
3. Binnen een duurzaam en cyclisch proces moeten er evenwichten bewaard worden, bijvoorbeeld tussen de diverse mineralen, of de verhouding van dieren en grond.

Vedische wijsheid

Groententeelt in India is kaste-gerelateerd. Dat is niet zo verwonderlijk, vanuit de traditie en de oneindige complexiteit van de structuur van het kastensysteem. Als je de naam ‘Kushwaha’ draagt, zegt dat iets over je verbondenheid met het van oorsprong vrouwelijk georiënteerde, en het uit Oost-India geëmigreerde beroep van groententeler.

Gedurende de eerste jaren van mijn werk in Khajuraho had ik een fotoboekje bij me van ons tuinbouwbedrijf Akelei in België. Daardoor was er een vanzelfsprekende ontmoeting en samenwerking met de 'Kushwaha's'. Onze teelt van ajuinen en bloemkolen was identiek, dus ook onze kaste.

Ik leerde al snel dat groententeelt een zijtak vertegenwoordigt van een oeroud landbouwsysteem, waarbij vanuit de centrale rol van de koe, biodiversiteit, biomassa, compost en fermentatie, bodemvruchtbaarheid en granen en vlinderbloemigen leiden naar vitaliteit. Groententeelt kan pas ontstaan vanuit de overschotkrachten die de landbouw genereert. Deze vitaliteit zou je de drager van de cultuur kunnen noemen.

Doch mijn ontmoeting met de bijzondere groep boeren uit Banda voegde daar nog iets aan toe. Namelijk dat je ware landbouw niet los mag zien van cultuur, maar ook niet van spiritualiteit. Het gaat om het geluk en de voldoening van het streven naar autonomie en integriteit van de familie- en dorpsentiteit. Hiermee wordt aan de diepste drijfveer van de mens geraakt.

Momenteel is India overwegend in de ban van globalisme en kapitalisme, maar zo'n tien jaar geleden kon je er nog dorpen vinden waar ze geen elektriciteit kenden. Het was voor mij een overweldigende ervaring om te zien hoe een dorp kon functioneren vanuit 'niet-hebzucht'. Eigenlijk kan je dit slechts begrijpen als je de samenhang, het doel en de functie van aarde, plant, dier en mens leert zien.

Dit stond nauwkeurig beschreven in de oude Vedische teksten.

Johan en Prem Singh aan het woord op een boerenbijeenkomst op het erf van Ved Prakash

'Het was voor mij een overweldigende ervaring om te zien hoe een dorp kon functioneren vanuit *niet-hebzucht*'

Verlichting

In de regio Banda was een kleine groep boeren, onder leiding van Prem Singh, tot de bevinding gekomen dat er noch in de religie, noch in de wetenschap een zinvolle plaats gevonden kan worden voor landbouw. Dat werd bevestigd door het levensverhaal van een opmerkelijk man, met de naam Nagraj, die er op uit was om de verwarring die door

beide richtingen ontstaan was, uit de wereld te helpen.

Ruim 25 jaar lang trok Nagraj zich terug in de jungle van Amarkantak, dat betekent 'de plaats waar je onsterfelijkheid bereikt', om door middel van strenge yoga, meditatie en contemplatie, de staat van verlichting te bereiken. In die staat bereikte hij het veld van totale kennis. Alle kennis over het universum, van het atoom tot en met verre melkwegstelsels lag binnen zijn bereik. Hij doorzag, als in één klap, de bronnen van het totale begrip en ontrafelde de illusies waarin we als wereld gevangen zitten. In deze staat werd zijn filosofie, die hij eerder een voorstel noemt, als 'co-existentialisme' geboren. Dit voorstel omvat alle domeinen van leven: menselijk gedrag, fysica, sociologie, politiek, opvoeding en noem maar op.

Na deze, naar onze normen onvoorstelbare menselijke verwezenlijking, is Nagraj boer

geworden. Immers, het kernpunt van zijn leer is dat er slechts twee soorten relaties zijn: de relatie van mens tot mens, en van mens tot natuur. De relatie van de mens tot de natuur wordt diepgaand omschreven als de relatie tot de harmonie van aarde, plant en dier. Nuttige productie als menselijke activiteit is een sleutelbegrip in Nagraj's denken. Het is zijn grote verdienste om werkelijk ieder mogelijk concept van onze menselijke aanwezigheid op aarde te definiëren en terug te voeren tot de meest eenvoudige, doch duidelijke bron. Nagraj bewerkte zijn veld, groef zijn waterput met eigen handen en had twintig koeien in de stal. Hij was toen al 60 jaar oud, maar had een krachtig lichaam.

Nieuwe taal

Mijn goede vriend Prem Singh, boer en boerenleider in Banda, Uttar Pradesh, was één der eersten die Nagraj vond, die inmiddels de leeftijd van 80 jaar bereikt had. Toen pas werd zijn kennis en leer in de openbaarheid gebracht. Om zijn inzichten te kunnen neerschrijven was er een taal nodig die geschikt was om zijn gedachten te formuleren en aan de wereld bekend te maken. Daartoe studeerde Nagraj op zijn oudere leeftijd zowel Hindi als Engels, zijn moedertaal was immers een taal uit Zuid-India. Hij kwam tot de constatering dat geen van beide geschikt was om uit te drukken wat hij bedoelde. De enige optie was om het Hindi verder te ontwikkelen en te vervolmaken als taal, wat hij dan ook deed. Zo werden er vele nieuwe woorden, zoals *aavartansheel* in het leven geroepen. Noch Prem, noch ik zijn van het type mens

dat op zoek is naar een goeroe of leermeester. Daar zijn we te eigenzinnig voor. Nagraj heeft trouwens ook geen belangstelling voor aanbidders. Maar het moet gezegd, dat we dankbaar zijn dat deze man veel van onze verwarring overboord gegooid heeft. Vlak voor hij in 2016 stierf, op 97 jarige leeftijd, was ik samen met Prem in staat om hem drie dagen te vergezellen. Daar kwamen geen woorden aan te pas, er was enkel licht.

Soevereiniteit

Met Nagraj's nieuwe begrippenkader ging Prem Singh aan de slag om enkele basisprincipes te formuleren, die van toepassing zijn op de landbouw.

1. De natuur bestaat uit co-existentie, alles is met alles verbonden.
2. Haar drijfveer is het streven naar harmonie, gebaseerd op zelfregulatie en zelforganisatie.
3. Er is een zekere ratio in de natuur, een verhouding tussen de elementen.
4. Er bestaat geen hebzucht in de natuur.
5. Er is overvloed voor alles en iedereen.
6. Boer en boerin zijn niet de producent, de natuur schenkt en de mens beheert en verwerkt.
7. Boeren kan je niet alleen, het is een familie of gemeenschapsgebeuren.
8. Voorspoed in de gemeenschap leidt naar autonomie, die zijn waarde verleent aan het vervullen van de sociale verantwoordelijkheid.

Biodynamische landbouw is in India *booming business*. Dagelijks werft de biodyna-

mische vereniging er tientallen boeren die zich herkennen in haar filosofie en praktijk. Toch roept Prem Singh op tot een dekolonisering van het denken en een herijken van de soevereiniteit van de eigen bronnen.

Want er is zo onvoorstelbaar veel oeroude wijsheid te rapen in deze rijke landbouwcultuur, dat ik pas door mijn vele verblijven en interactie met Indiase boeren de werkelijke waarde van onze eigen biodynamische landbouw gaan begrijpen ben. Maar ik heb het woord biodynamisch nooit genoemd aldaar. Na het ontsluiten van de eigen bronnen wordt biodynamische landbouw als een subtiele vorm van neo-kolonialisme gezien. Want eigenlijk weten zij het beter, alleen zijn ze dat meestal verleerd. Daarom spreken we in India nu over *aavartansheel kethi*.

Doch de raakvlakken tussen de oeroude Indiase Vedische traditie en de biodynamische landbouw zijn markant. Je kan pas de ware essentie van beide stromingen begrijpen, als je aanneemt dat met alle levensvormen een inherent doel verbonden is.

De laatste woorden van Nagraj, vlak voor hij stierf, een maand nadat ik er op bezoek was, waren even helder als eenvoudig. Hij zei dat een mens geen bevrijding kan bereiken als hij ook niet deelneemt aan elementaire productie, handvaardigheid en dienstbaarheid.

Ziener en boer.

Tekst: Johan D'hulster.

Johan heeft tuinderij Akelei opgebouwd in het Vlaamse Schriek, samen met Greet Lambrecht. Ze specialiseerden zich in zaadteelt en zaadvaste rassen.

De oogst van BD-beroepsontwikkeling

‘Ieder is vrij een eigen visie te hebben.

Ik ook’

BD-beroepsontwikkeling is opgezet voor boeren. Maar BD-imker Jacob Hein Faber dacht, door wat hij erover las: ‘Dat wil ik ook!’. Op zijn initiatief ging zeven jaar geleden een groep van start, waar nu vijf ‘niet-boeren’ aan meedoen. ‘De intervisiegroep zorgt ervoor dat we open blijven staan voor wat er is en wat kan komen.’

Jacob Hein Faber, gepensioneerd leraar, zet zich als vrijwillig manusje-van-alles in voor De Kreake, waar Claudia Busson werkt. Het is een ontmoetingsplek met een moes- en heemtuin en een werkplaats voor kunsten en ambachten, waar mensen uit de hele wereld inspiratie vinden en op adem komen. Samen vertellen Jacob Hein en Claudia over hun intervisiegroep, waar – naast hen – twee hoveniers aan deelnemen en iemand die een voedselbos opbouwt.

Gewoon aan het werk

Hoe ga ik om met de bedrijfsindividualiteit? Dat is voor Claudia een belangrijke vraag die ze heeft ingebracht in de intervisiegroep. Ze is op deze plek tien jaar geleden gestart, samen met haar partner Claudy Jongstra, en allerlei mensen werken (tijdelijk) mee. Er komen ook groepen, zoals schoolklassen, koks of mensen van een business school, die een rondleiding krijgen. Of ze doen mee in de tuin, bakken brood, maken vuur, spinnen wol, etc. Claudia: “Een jaar of zeven geleden kwam een meisje uit de buurt hier stage lopen. Ze deed een opleiding tot bloembinder, waar je leert in 10 minuten een boeket in elkaar te draaien met blauwe rozen die uit Afrika zijn ingevlogen. Ik zeg daar verder niets over. We gaan gewoon aan het werk. Na drie weken zei ze ‘ik ga naar Warmondershof’ en daar heeft ze helemaal haar draai gevonden.”

Bedrijfsindividualiteit

Claudia: “Als je uitgaat van een bedrijfsindividualiteit op deze plek, een levend wezen waaraan je je als mens ter beschikking stelt,

‘Hoe kan ik luisteren naar deze plek als wezen?’

dan moet je wel weten: wie ben ik als mens? Waar sta ik? Ik heb die vraag in onze groep gedeeld en dan denken de anderen mee en stellen vragen. Onze begeleider, Caro van Roon, let erop dat vragen niet sturend zijn. Ze zorgt voor een veilige sfeer. Zo werk ik aan een stuk persoonlijke ontwikkeling, het helpt me om bewuster met deze plek bezig te zijn. Het begrip bedrijfsindividualiteit heeft mij veel richting gegeven. Wat kan ik hier betekenen? Hoe kan ik luisteren naar deze plek als een wezen? En als ik met mensen ga werken, of ik vraag of ze iets willen doen: hoe doe ik dat dan? Hoe vraag ik het? Bijvoorbeeld als we bomen gaan snoeien. Dan vraag ik nu: wil je eerst een kwartier bij de bomen rondlopen met je handen op je rug en niet meteen een zaag pakken?”

Zending

Voor Jacob Hein was een belangrijke vraag: hoe vertel ik het mijn argeloze buurman? “Hoe ga je met het eten om, met de aarde, met alles? Door dit als intervisievraag in te brengen, kreeg ik terug: ik moet niet een zending worden. Ik moet afwachten tot iemand met een vraag komt en dan pas vertellen. Ik heb nu meer rust in mezelf. Dat heeft het me opgeleverd. Ik vertel mijn boodschap als iemand me iets vraagt.” Jacob Hein geeft nog een ander voorbeeld: “Wij hebben hier ontzettend last van slakken.

We hebben echt alles geprobeerd. Tijdens de intervisie vertelde iemand over een vijver die uitgediept moest worden. Omdat die vol kikkers zat, heeft iemand contact gemaakt met het wezen van de kikkers en hen gevraagd naar een andere vijver te gaan voordat het graafwerk begon. En dat werkte! Dus dacht ik: dat kan ik ook doen met de slakken. In een meditatieve toestand heb ik contact gemaakt met de slakken. Eerst bood ik mijn excuses aan dat we al zoveel slakken hadden doodgemaakt. Toen heb ik gevraagd of zij in het stuk langs de sloot wilden blijven en niet op de plek waar wij ons eten verbouwen. En inderdaad waren er duidelijk minder slakken. Dit is ook een vrucht van de intervisiegroep.”

Liefdevol

Claudia: “Laatst hadden we aan tafel een gesprek met iemand die alles heel wetenschappelijk bekijkt. Zij ging in tegen onze visie op de geestelijke wereld. Iedereen is vrij om zijn eigen visie te hebben, maar ik ben ook vrij: dus wil ik die spreuk kunnen zeggen en met preparaten werken. Dat gesprek vond ik moeilijk. Je moet echt jezelf zijn. Stevig zijn. Intervisie helpt me daarbij.” Jacob Hein zat ook bij dat gesprek: “Samen hebben we haar op een liefdevolle manier duidelijk gemaakt dat dit voor ons belangrijk is.”

Interview en tekst: Jelle Meindersma
en Ellen Winkel

Interesse om mee te doen aan
BD-beroepsontwikkeling,
als deelnemer of als coach? Kijk op
bdvereniging.nl/doe-mee

Kort&Goed

Boeken en berichten rond het thema
'Wereldwijd werken voor de aarde'

Door Ellen Winkel

Wereldwijde samenwerking

In 60 landen in alle werelddelen zijn er 7000 Demeter gecertificeerde boerderijen. De Biodynamic Federation Demeter International is de koepelorganisatie die zorg draagt voor de verbinding in deze wereldwijde beweging. Zij beheert het Demeter keurmerk, verzorgt promotie en biedt ondersteuning en trainingen. Biodynamische verenigingen of stichtingen uit 36 landen zijn aangesloten bij BFDI en hebben jaarlijks een Members Assembly, waar zij nieuwe ontwikkelingen bespreken en besluiten daarover nemen. Zie ook demeter.net. Daarnaast is er de Landbouwsectie, onderdeel van de internationale antropofische vereniging in Dornach, die zich ook richt op verbinding van de wereldwijde beweging. De sectie wil nieuwe impulsen geven aan de beweging, en werkt aan verdiepen van kennis en de uitwisseling daarvan. Het meest bekend is de jaarlijks biodynamische conferentie in Dornach, begin februari. Maar ook door het jaar heen zijn er allerlei activiteiten, deels online (zie ook pag 34) en de website sektion-landwirtschaft.org staat bomvol informatie. Bijvoorbeeld met video's uit de hele wereld in het Living Farm Project. Zie sektion-landwirtschaft.org

The Biodynamic Impulse in the World

Posters van hoe biodynamisch tot ontwikkeling komt in allerlei landen in de hele wereld werden in februari bij de conferentie in Dornach gepresenteerd. Hierbij voorbeelden uit Kroatië, Ecuador en Turkije. De hele verzameling is te bewonderen op de website van de Sektion für Landwirtschaft (een link staat op bdvereniging.nl/dp-extra).

Eerste Afrikaanse BD-conferentie

'Regenerating Africa through biodynamic agriculture – a century of inspiration, growth and transformation', was het motto van de eerste Afrikaanse biodynamische conferentie, die van 10-12 mei plaatsvond bij SEKEM in Egypte. De Egyptian Biodynamic Association (EBDA) had een uitgebreid programma samengesteld met sprekers van allerlei Afrikaanse initiatieven. Veel van hen kenden elkaar via het netwerk dat is ontstaan doordat al enige jaren de All African Anthroposophic Training wordt georganiseerd, steeds in een ander land. De 150 deelnemers kwamen uit een tiental landen uit heel Afrika, en ook uit Europa. John King'ori schreef een verslag. Hij werkt bij het Grannies Care Centre in Wajir, Kenia, dat onder andere de aanleg van moestuinen stimuleert. Hij teelt zelf biologisch, maar kende de BD nog niet. Dat hij met gezonde landbouw niet alleen voor de gezondheid van mensen zorgt, maar ook voor een gezonde bodem, was voor hem een eye-opener; hij had zich dit nooit gerealiseerd. Op de conferentie ontmoette hij

mensen uit verschillende Afrikaanse landen die hem zeiden dat de omstandigheden in Wajir geschikt zijn voor biologische cassaveteelt. Het bracht hem op het idee een nieuw project te willen starten op Grannies Centre: een voorbeeldtuin met cassaveteelt, waar ze trainingen aan boeren kunnen geven, die vervolgens weer andere boeren kunnen trainen, zodat een sneeuwbal effect ontstaat. Naast kennis over de biologische cassaveteelt, zal er in de training aandacht zijn voor compost maken en voor het leren stekken van cassaveplanten. Bij de conferentie waren ook twee sprekers van een inspirerende biologisch bedrijf in het oosten van Kenia, Limbua,

gespecialiseerd in biologische macademianoten. Om meer van hen te leren is John al, enkele weken na de conferentie, naar die boerderij toe gereisd. Het enthousiasme van John King'ori staat ongetwijfeld symbool voor wat andere deelnemers aan de conferentie mee hebben kunnen nemen: allerlei

nieuwe ideeën en contacten, die tot nieuwe initiatieven leiden. Het is de bedoeling dat de African Biodynamic Agriculture Conference voortaan jaarlijks wordt georganiseerd, steeds in een ander land.

Living Farms Magazine

"We moeten landbouw haar waardigheid teruggeven", zegt Tho Ha Vinh. En Tom Saat zegt: "Was hexaploïde tarwe een willekeurige kruising tussen eenkoorn en Aegilops gras of een culturele daad? De theorie van het toeval is wijdverspreid, maar dat is 'lui denken'." Lees alle mooie verhalen in Living Farms, opgetekend bij de conferentie in Dornach in dit jaar. Vind de link via bdvereniging.nl/dp-extra

Ochtendzang rond de wereld

Ergens ver weg in het oosten, in St Petersburg, of nog verder aan de Beringstraat glimt een streepje ochtendlicht aan de horizon. Een merel of lijster wordt wakker en beseft: het is tijd. Een beetje aarzelend na een winter van stilte, fluit hij de eerste tonen en na wat probeersels klinkt de eerste ochtendzang. Een paar minuten later en vier kilometer westelijker wordt het opgevangen door een soortgenoot en die valt in. Dan gaat het hard. De ochtend trekt voort naar het westen, over de Russische toendra, de Kaukasus, de parken van Berlijn, tot hij bij Winterswijk ons land binnen trekt. En overall wordt hij begroet door de vogelzang. Tenslotte horen ook de lijsters, merels en winterkoninkjes bij ons in de tuin de zang en vallen in. Zelfs de kikkers in de vijver doen even mee. Kort maar, een half uurtje is het feest op de tuin.

Inmiddels is het doorgeef-concert weer verder gegaan, via het Diemerpark, Waterleidingduinen naar Engeland, een korte stilte over de oceaan en door naar Noord-Amerika. Om morgenochtend, ietsje vroeger, weer bij ons aan te komen. Ieder jaar een wereld-optreden dat 24 uur doorgaat. Is dat geen wonderlijk idee? Dus zet de wekker op half 6 en het raam van de slaapkamer open en geniet.

Tekst: Sijmen Brandsma
(eerder verschenen in de Nieuwsbrief van tuinderij Land en Boschzigt, 3 mei 2024)

BD-Jaardag op De Hooge Kamp

Tuinder Reni ter Wal laat zien hoe de plantmachine werkt tijdens een van de rondleidingen op de Hooge Kamp op de Jaardag van de Biodynamische Vereniging en BD Grondbeheer op 9 juni, waar ruim 60 mensen kwamen. Ook Reggy en Dianne Waleson, die de boerderij 44 jaar geleden startten, gaven een rondleiding. Enkele jaren nadat ze gestart waren, steeg de rente van 3 naar 13%. De toen piepjonge BD Grondbeheer kocht de grond, wat het bedrijf een mooie toekomst gaf. Bij de Jaarvergadering in de ochtend spraken 30 mensen hun wensen voor de toekomst uit.

NIEUWS UIT DE BIODYNAMISCHE VERENIGING

Afscheid van Ineke Lutters

Op de jaarvergadering namen we afscheid van Ineke Lutters als bestuurslid. Ineke is ruim drie jaar bestuurslid geweest en heeft als secretaris veel werk verzet. Dit secretariële werk deed ze nauwgezet en compact, zodat er altijd een overzichtelijke agenda en notulen waren. Ook regelde ze er veel omheen en was op vele bijeenkomsten zichtbaar. Dit zijn de direct uiterlijke zichtbare taken van een secretaris waarop het bestuur kan varen. Meer naar binnen onderhield ze ook contacten met diverse medewerkers, zodat er een wederzijdse verbinding was met het bestuur en we voor elkaar zichtbaar waren. Meer nog naar binnen is Ineke iemand die van kind af aan open staat voor en in verbinding is met de natuur en de levende wezens. Met

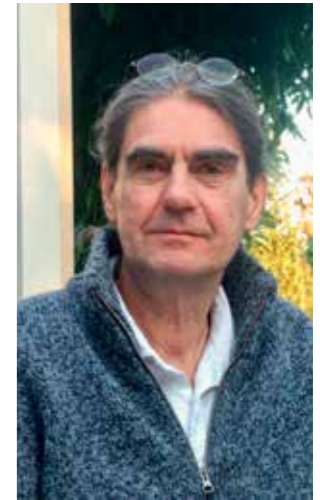

de diverse natuurrijken en de aard van alle levende wezens, die door Steiner benadrukt wordt in de oorspronkelijke impuls van de BD beweging, is Ineke dan ook zeer verbonden. Dat uit zich niet in de kwantiteit van de BD-beweging, maar in de kwaliteit. Kunnen we het levende in de verschillende natuurrijken werkelijk leren kennen? Voor deze kwalitatieve en kwantitatieve inzet willen we haar hartelijk danken.

Astrid van Zon, voorzitter
Biodynamische Vereniging

Nieuw in het bestuur Inno Kock-Wouters

'Wil je penningmeester van de BD Vereniging worden?' Op deze vraag vanuit de Biodynamische Vereniging heb ik na enig overwegen een positief antwoord gegeven. Door omstandigheden geboren op een boerderij, waar mijn ouders tijdelijk ingetrokken waren in afwachting van de oplevering van een woonhuis, heb ik de eerste jaren van mijn leven in een dorp gelegen aan de Maas doorgebracht. Dat huis lag letterlijk aan de rand van de bebouwing: met een tuin en vervolgens een lange smalle moestuin tot aan de beek, stromend langs een bosrand. Natuur al-om. Jaren later switchte ik van een studie Diergeneeskunde naar Warmonderhof in Kerk-Avezaath. Daar ging ik niet alleen 'naar school', maar opende een wereld zich voor mij. Vervolgens heb ik 35 jaar in 'de handel' gewerkt. In Wageningen heeft de aanvankelijke consumentenvereniging zich ontwikkeld tot Lazuur food community: een marktplaats waar klant en boer, tuinder en bakker elkaar ontmoetten. Zeven jaar geleden is de winkel aan foodcoop Odin overgedragen. Tegenwoordig bestaat mijn

leven uit veelal bestuurlijk en advieswerk. En vooral ;-) ben ik grootvader van twee prachtige kleindochters.

Om af te sluiten waar mijn hart naar uit gaat, vat ik dit graag samen in een Oud Perzische spreuk:

*Draag de Zon naar de Aarde /
O mens, je bent tussen licht en
duisternis geplaatst / Wees een
strijder voor het licht / Houd van
de Aarde, zodat zij een stralende
edelsteen wordt / Herschep
de plant / Herschep het dier /
Herschep jezelf.*

Vanuit dit 'motief' zet ik mij graag in om een bestuurlijke rol in de BD-beweging te vervullen.

BD-lidmaatschap voor VNVK-leden

Ter ere van ons 25 jarige jubileum heeft het bestuur van de VNVK (Vereniging van natuurvoedingskundigen) aan al haar leden een lidmaatschap van de Biodynamische Vereniging als cadeau aangeboden. Een cadeau voor beide partijen. Zonder de BD-landbouw waren wij er ook niet geweest.

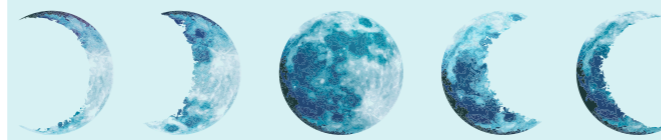
Een natuurvoedingskundige is opgeleid bij de Kraaybeekerhof in Driebergen. Daar maken de meeste leden voor het eerst kennis met de antroposofische visie rond voeding. Het gaat over voeding voor deze tijd. Natuurvoedingskundige is het vak van nu en van de toekomst voor ons en voor de aarde.

Ieder lid gaat na de opleiding zijn eigen weg: voedingsadvies, koken bij Biodynere(n) (zie ook pag 37), kookworkshops, lezingen, winkelsafari, schoollessen, heel divers.

Wij organiseren in ieder geval twee keer per jaar lezingen of vakinhoudelijke workshops om ons vanuit verschillende inzichten te blijven voeden. Deze activiteiten zijn openbaar voor geïnteresseerden en te vinden op onze site. Met regelmaat komt er een nieuwsbrief uit voor leden en geïnteresseerden. Schrijf je gerust in bij de VNVK-nieuwsbrief en volg de agenda op onze website om te zien wat de VNVK en haar leden aanbieden als activiteiten.

Wat de BD-boer of -tuinder aanzet in voedingskwaliteit, kunnen natuurvoedingskundigen doorgeven. Zij hebben handvatten voor hoe je deze kwaliteit optimaal kunt doorzetten in de keuken en wat het jouw vertering brengt tot het mens zijn van nu.

Namens de VNVK,
Jeanette Matser

BD-AGENDA

Op bdvereniging.nl/bd-agenda vind je nog veel meer activiteiten. Organiseer je zelf iets dat past in het BD-werkveld? Mail het aan bd-agenda@bdvereniging.nl

8 juli & iedere maand · **Agri-Culture: Rhythms and Rituals**

Internationale online reeks vanuit Domach over hoe rituelen helpen bij de verbinding met natuurlijke ritmes in de landbouw

26-28 juli · **Sociaal denken, voelen en handelen**

Seminar op BD-boerderij 't Leeuwenveld in Emmen over de verantwoordelijkheid van de mens voor de aarde, met Heidjer Reetz en Jan van Gils

7 sept '24 tot 30 aug '25 · **Voedings-opleiding**

Verdiepende jaaropleiding in de natuurlijke vegetarische keuken door Peter Vandermeersch, 12 zaterdagen in Zeist

SEED MATTERS: 'De ui heeft me gepakt'

'Soil is living, soil is sacred, take care of it, and it will take care of you. Destroy it, and it will destroy you', zegt Vandana Shiva tijdens het congres SEED MATTERS in Antropia op 1 juni.

Centraal staat de bedreiging van toelating van gepatenteerde genetechnozaden in Europa: 'Hoe kunnen we gezamenlijk werken aan vitale rassen voor de biologische landbouw?' Vandana Shiva citeert Steiner meerdere keren om te benadrukken dat 'we' het 100 jaar geleden ook al wisten. We vragen de verkeerde mensen om inzichten. Zij die wij (landen als Nederland en Engeland) in onze koloniale drift als primitief bestempelden, zijn de beschermers van de biodiversiteit. Daar zit de kennis.

De zaal vraagt om handvatten. *"Just make a 100-year plan. You have to deconstruct their (corporations) lies and keep living your truth."* Het klinkt bijna eenvoudig. Of zoals Vandana zegt: *"We live in terrible times, but if you think of all the possibilities, we live in good times."*

'De ui heeft me gepakt'

Niet alleen hoofdspreker Vandana Shiva krijgt de zaal misstijl, ook 'onze eigen boeren' Leen Jan Reedijk (witlofteler Nieuw Bonaventura) en Jos Jeuken (boerderij GAOS). Hoewel beiden aankondigen niet gewend te zijn op een podium te staan, maken zij voelbaar wat het betekent om zelf te veredelen. Jos Jeuken is 'gepakt door de ui'. De ui kreeg een plek in zijn hart, én in zijn buik. Hij teelt oa zijn eigen ras voor het zaad, Bajosta, en pleit voor gebruik van zaadvaste rassen "die gewoonweg een betere kwaliteit hebben dan hybriden". Dit in tegenstelling tot wat gewoon is in de biosector. "Daar is 90-95% F1-hybride", verklaart René Groenen.

Lucifergewas

Bij Leen Jan hing vroeger 'de zolder vol verwachting'. Niet met uien, maar met vlas. De kiem voor biodynamisch telen werd gelegd bij zijn oma, die vlas teelde en vermeerderde. Als kind mochten ze lucifer-tjes zetten bij 'de beste planten'. En aan het einde van de teelt was het gewas met de meeste luciferhoutjes 'het lucifer-gewas': het best gelukt. De gewassen zonder of met minder lucifers waren een 'het-moet-zo-zijn-gewas'. De berusting en waardering voor deze manier van classificeren, spreekt uit zijn stem. Hij besluit: "Vrije zaden, vrije zaden, het werkt zo door."

Tekst: Afke Huitema

BD FEEST VAN DE EEUW

Het was een onvergetelijk feest op Eerste Pinksterdag, met 1500 mensen op Warmonderhof, vanuit heel Europa. We vierden 100 jaar BD en luidden de nieuwe eeuw in. Volkert Engelsman, nieuw bestuurslid van Biodynamic Federation Demeter International, opende het feest en wees op het grote belang van een vernieuwende visie: “Biodynamische landbouw is het preparaat voor de landbouw van de toekomst”, zei hij. Er was dans, muziek, de Agri-lympics, lekker eten en drinken, vele ontmoetingen, en nog veel meer. Bekijk de foto’s op de achterpagina!

Doe je mee met Klett-lezen?

Van Agro-Industrie naar Landbouwkunst, heet de Nederlandse vertaling van het levenswerk van Manfred Klett. Het boek werd bij het BD Feest van de Eeuw gepresenteerd. Zeer boeiende, maar geen eenvoudige kost. Wil je samen met anderen (delen van) het boek in een groepje lezen? Mail aan bureau@bdvereniging.nl

100-jaars- congres

Staat **20 november** al in je agenda? Dan is in Antropia het congres over wat biodynamisch in 100 jaar bereikt heeft, en waar we heen willen in de toekomst.

BIODYNEREN

‘We eren de boerderij’

Biodyneren draait op volle toeren: er waren al 10 diners dit jaar en er volgen nog 30 diners in de tweede helft van 2024. Alberta Rollema was kok op 't Leeuweriksveld in Emmen: “Mooie lente boeketten stonden op tafel, tussen de gangen door zong het boerderijkoor haar liederen en ik opende met een verbindende spreuk. Dat is wat wij hier proberen vorm te geven met elkaar, deze verbinding. Dat voelen de mensen die hier komen.”

Ilse van den Bosch, coördinator van Biodyneren, bezocht enkele boerderijen en hoorde hoe zompig de akkers op veel plekken waren. Zaaïen en poten werd uitgesteld en het was lastig asperges te oogsten. Ilse: “Ik voel een wens om de boeren te horen. Hoe houden zij het hoofd boven water? Hebben jullie ook vragen? Kom ze dan stellen op een diner. Of wil je de boer een hart onder de riem steken? Met Biodyneren kunnen we de boerderij eren.”

Kijk voor alle info over deze activiteiten op bdvereniging.nl/100jaar

Vogels doen mee met AARDEDANS

“De vogels reageerden op het gebed voor de Aarde”, zei een van de bezoekers vol verwondering, na afloop van de Aardedans op boerderij Vliervelden. Dedae droeg dit indrukwekkende gebed van de Zuid-Afrikaanse dichteres Antjie Krog voor, in haar dans. Ter ere van 100 jaar BD verzorgde Dedae 12 voorstellingen in mei en juni op boerderijen.

DIERMONOLOGEN

De koeien staan aan het voerhek en eten van het verse gras dat voor ze is gemaaid, op Warmonderhof, tijdens het Eeuw-feest. Honderd mensen zitten op het gras, kijken de koeien aan, horen het geluid van kauwen en snuiven. En ze luisteren naar de stem van verteller Wim van Oort, die een niveau hoger zit, boven de koeien, en vanuit het perspectief van de koe over haar eigenheid vertelt. “Het was alsof de koeien zelf tot ons spraken”, aldus een bezoeker. Tot en met juni waren er ongeveer 10 diermonologen, vanaf juli zijn er nog 10.

Weet je **deel** van een groter **geheel**

Biodynamische
Vereniging

ledenservice

De Biodynamische Vereniging werkt aan de ontwikkeling van de biodynamische landbouw en voeding met uitwisseling, scholing, onderzoek, advies en publicaties.

Contributie per jaar vanaf 2024
nombijdrage € 60,
steunbijdrage € 90,
minimumbijdrage € 40 (naar keuze).
Jongeren (t/m 23 jaar) en studenten
(t/m 27 jaar): € 25. Beroepslid (voor
boeren, winkeliers, onderzoekers,
etc.): € 150, € 220, of € 100
.Opgave via bdvereniging.nl.

Initiatief De Biodynamische Vereniging is een initiatieforganisatie. Als je zelf iets wil organiseren is in de meeste gevallen medewerking van de vereniging vanzelfsprekend. De medewerking kan bestaan uit advies, een financiële bijdrage, hulp bij de publiciteit, of samen op zoek gaan naar wat jij nog nodig hebt.

Bureau
Diederichsstraat 25C
3971 PA Driebruggen
bdvereniging.nl
bureau@bdvereniging.nl
0850 609044
IBAN: NL77TRIO 0212 1887 71
t.n.v. Ver voor BD-landbouw

Bestuur Astrid van Zon (voorzitter),
vacature (secretaris), Inno Kock-
Wouters (penningmeester), Jan
Wieringa, Monique Bokdam

Medewerkers
Gryt de Jong (coördinator), Karin
Menken (bureaumedewerker), Ellen
Winkel (Dynamisch Perspectief
en website), Afke Huitema
(Nieuwsbrief), Joke Doorschodt
(ledenadministratie), Jolanda
Broekhuis (financiële administratie)

Schenken en legaten Dankzij
de warme steun van veel mensen,

in de vorm van giften en legaten,
werkt de Biodynamische Vereniging
aan de ontwikkeling van de BD-
landbouw. De vereniging is een
Algemeen nut beogende instelling
(ANBI). Schenkingen en legaten
zijn vrijgesteld van schenkings- of
successierecht. Je gift is welkom op
NL77TRIO 0212 1887 71 t.n.v. Ver
voor BD-landbouw.

Wil je ons opnemen in je testament
of wil je meer informatie over
(periodiek)schenken? Bel of mail
dan met het bureau: 0850 609044,
bureau@bdvereniging.nl.

BD-beroepsontwikkeling Leden
die met collega's in gesprek willen
over de ontwikkeling van hun werk
kunnen contact opnemen met
Joke Bloksma, joke.bloksma@bdvereniging.nl.

BD-preparaten en materialen
daarvoor zijn te bestellen via
debeerschehoeve.nl. Hier bestel
je ook boeken, zaden en extra
exemplaren van Dynamisch
Perspectief.

Eind september verschijnt
het volgende nummer van
Dynamisch Perspectief met als
thema
'AL 100 JAAR LANDBOUW
VAN DE TOEKOMST'

colofon

© 2024 Vereniging voor Biologisch-
Dynamische Landbouw en Voeding

Dynamisch Perspectief,
het ledenblad van de Vereniging voor
Biologisch-Dynamische Landbouw en
Voeding verschijnt vier keer per jaar.

nr 2024-2 ISSN 1389-7438
© BD-Vereniging

Redactie | Ellen Winkel
(hoofdredacteur), Petra Derksen
(thema-redacteur), Hetty Bruins,
Gineke de Graaf, Afke Huitema, Mieke
de Vries

Contact | redactie@bdvereniging.nl

Aan dit nummer werkten mee |
Maria Paz Bernaschina, Sijmen
Brandsma, Hend Hany, Johan D'hulster,
Vesna Forštnerič Lesjak, Walter van
Groningen, Inno Kock-Wouters, Shen
Li, Jeanette Matsler, Feyta Marince, Jelle
Meindertsmas, Juan Martin Richter,
Rodrigo, Astrid van Zon

Foto's | EBDA (2boven, 15), Vesna
Forštnerič Lesjak (4,6,7), Biodynamic
Bali (p10), IBAA (11), Shen Li (12,13,
21), Hans Supenkaemper (18), Pamela
Tamayo (20L), Walter Siegfried-Hahn
(20R), Karin Menken (23onder), Johan
D'hulster (24,25,26), Shutterstock
(2,32L), Ellen Winkel (32R,33L,39),
Stichting Demeter (35), AH Fotostudio
(37,44), Michiel Wijnbergh (40),
Gerhardt Jannink (40), Kees Scholten
(42), Gerda Peters (44)

Coverfoto | Hermin Tang
Vormgeving | Gerda Peters,
Fingerprint

Adverteren | Zie voor alle
advertentiemogelijkheden
bdvereniging.nl/adverteren

J A A R V E R S L A G 2 0 2 3

Jaarlag 2023 op boerderij Veld en Beek in Doornwerth

Het jaar 2023 stond in het teken van het Groenboerenplan en de voorbereidingen op 100 jaar biodynamische landbouw. Sinds Pinksteren 1924 experimenteren boeren met de landbouwadvisies van Rudolf Steiner op hun gronden en doen ervaringen op. Nu weten wij dat dit de landbouw van de toekomst is, zonder overschotten aan stikstof of fosfaat. Integendeel, de grond wordt rijker aan levende organismen en is daardoor robuuster en flexibeler bij klimaatverandering. Dit wetende, maakt het schrijvend dat in de politiek biologisch(-dynamisch) genegeerd wordt. Met de dreigingen van CRISPR-Cas, genetische manipulatie en patenten van steeds meer zaadgoed ontstaan steeds grotere gevaren voor biodiversiteit en onze gezondheid.

De groeiende aandacht voor *vegan* zie ik vooral als een gepaste tegenreactie op de

intensieve veehouderij. Maar het dier met zijn astraliteit hoort bij de landbouwkringloop, niet voor niets verteert de koe gras en kruiden op een geniale manier. Deze mest met stro vermengd kunnen wij als vruchtbare voeding voor de bodem gebruiken. In deze tijd van intense uitdagingen is het belangrijk dat wij als BD-boeren en burgers elkaar vasthouden en uitgaan van onze eigen kracht en trouw blijven aan onze ervaringen.

Maria Inckmann van Gaalen

Maria Inckmann van Gaalen, nam in 2023 afscheid als voorzitter

Versterk ons werk!
Vraag je buur, familie en vrienden lid te worden van de Biodynamische Vereniging. Als ieder lid één nieuw lid werft, vieren we dit jaar – nu de BD 100 jaar bestaat – een dubbel zo groot feest!
bdvereniging.nl/lid-worden
BD-VERENIGING

Groenboeren-winterconferentie

18-19 januari | Biobeurs

Samen met Stichting Demeter, BD Grondbeheer en Aeres Warmonderhof gaf de Biodynamische Vereniging weer invulling aan het Demeter Plein.

4 februari | Groenboeren winterconferentie ‘Hoe dan wel?’

Samen met de partners van het Groenboerenplan organiseerde de Biodynamische Vereniging de Groenboeren-winterconferentie bij de Universiteit Utrecht. Er waren ca. 250 deelnemers. Centraal stond de vraag: hoe kan landbouw natuur en gezondheid versterken in plaats van beperken? Conclusie van de dag was: **Het kan wel!**

10 maart | Winterconferentie Vlaanderen

Thema van de jaarlijkse winterconferentie bij Widar, die goed werd bezocht, was ‘Biodynamische landbouw en de toekomst van de aarde’. Centraal stond het kijken naar wat ons inspireert, vroeger en nu, en hoe we deze inspiratie meenemen naar de toekomst.

10 juni | Jaardag

De jaarvergadering vond plaats op de mooie gelegen boerderij Veld en Beek in Doorwerth met zo'n 60 betrokken leden. **Maria Inck-**

mann van Gaalen nam afscheid nadat ze vier jaar voorzitter en twee jaar gewoon bestuurslid was geweest. **Monique Schie-man-Bokdam** (boer op gemengd bedrijf de Zonneboog in Lelystad) en **Jan Wieringa** (oprichter van Veld en Beek) traden toe tot het bestuur. Besloten is om de contributie te verhogen vanwege de alom stijgende kosten.

De Jaardag, die weer samen met BD Grondbeheer werd georganiseerd, vormde ook de aftrap van de campagne voor het vrijkopen van de huiskavel van Veld en Beek. 's Middags was er een rondgang langs vijf plekken op de boerderij, waarbij de ondernemers enthousiast hun verhaal vertelden.

24-25 sept | Zomerschool op de Kollebloem

Voor de zevende keer vond de Zomerschool plaats bij de Kollebloem in St Lievens-Esse (Belgie) voor jonge boeren (jong in jaren of jong in de sector) die zich willen laten inspireren door meer ervaren boeren. Thema's waren: échte kosten van ons voedsel; waar staan we vandaag met 'de' landbouw?; hoe gaat de landbouw vandaag met de wereld om?; legt de biodynamische landbouw stappen naar de toekomst? Eveneens vond op de Kollebloem het Toekomst Zaaïen plaats op 28 okt in het kader van de 'nieuwe zaden'.

ONTWIKKELING

BD-beroepsontwikkeling

Een groep van zo'n 25 begeleiders heeft in 2023 ongeveer 100 bijeenkomsten begeleid van intervisiegroepen en themagroepen. Vijf keer vond individuele coaching plaats. Ieder die zich geïnspireerd voelt door biodynamische landbouw en die beroepslid is, kan hieraan meedoen. Persoonlijke ontwikkeling staat hierbij centraal. De begeleidersgroep heeft ook ruim 80 bijeenkomsten van Collegiale Toetsing begeleid, waar alle Demeter boeren aan meedoen.

BD Jong

BD Jong verbindt jonge mensen van 18-35 jaar met interesse in spiritualiteit en natuur en wil een ontmoetingsplek zijn. **Sebo, Teun en Walter** vertegenwoordigden BD jong bij de internationale conferentie in Dornach. Op 27 februari organiseerden ze een infoavond over Sekem en 4 maart en 8 juli waren er workshops

BD-Jong

met Gerhardt Jannink over zaaïen en grondbewerkingstijden met de stand van maan, venus en mercurius in relatie tot de stijgend en dalende planeetfasen. BD Jong verzorgt een vaste rubriek in Dynamisch Perspectief. Kampeerweekenden zijn in voorbereiding.

Verdiepingscursus

De nieuwe Verdiepingscursus BD-landbouw is in verkorte vorm als pilot van start gegaan onder de vlag van Aeres Warmonderhof. De cursus werd goed bezocht.

Boeren voor boeren

Van het initiatief waarbij **ervaren boeren** zich beschikbaar stellen om **gratis** advies te geven aan minder ervaren BD-boeren, wordt nog niet veel gebruik gemaakt. Zie bdvereniging.nl/boerenvoorboeren

Landbouwsectie

Landbouwsectie

De Landbouwsectie van de Antroposofische Vereniging kwam elk kwartaal bij elkaar. Steeds vertelde een van de deelnemers hoe hij of zij zelf werkt aan geesteswetenschappelijk onderzoek. **Tom Saat** vertegenwoordigt Nederland bij de 'Vertreterkreis', een internationale groep die onder meer de conferenties in Dornach voorbereidt.

WILLY SCHILTHUIS FONDS

Kwartiermaker | De Biodynamische Vereniging, de Iona Stichting, Aeres Warmonderhof en Aeres Hogeschool vinden onderzoek naar bio en BD belangrijk. Zij hebben najaar 2023 een 'Kwartiermaker' aan het werk gezet voor een haalbaarheidsonderzoek naar een lectoraat en/of een practoraat biologische en biodynamische landbouw.

Toekomstbestendige werk en denkwijzen in de biodynamische landbouw | **Albert de Vries en Geert-Jan van der Burgt** zijn eind 2023 met dit pilotproject van start gegaan met als doel een nieuwe werkwijze zichtbaar te krijgen, te documenteren en overdraagbaar te maken.

Reclaim the Seeds | Een jaarlijks terugkerend zadenfestival, met zadenruilmarkt, lezingen, workshops, tuinexpositie en livemuziek werd vanuit het Willy Schilthuis Fonds ondersteund.

Werkplaatsen Kringlooplandbouw | Dit project met SABE subsidie is bedoeld om geïnteresseerde boeren op biodynamische bedrijven kennis te laten maken met kringlooplandbouw. In 2023 kwam het nog niet van de grond, maar in 2024 volgt een doorstart.

Biodyneren | Twintig boerderijen deden mee aan Biodyneren in 2023. Het was ont-

moeten en gezamenlijk genieten van een maaltijd met ingrediënten van het BD-bedrijf. Initiatiefneemster en kok Ilse van den Bosch: "Het enthousiasme van de gasten, de boeren en de koks is hartverwarmend. Het wordt als een unieke ervaring beleefd."

Adviesgroep | Voor grotere projecten van het Willy Schilthuis Fonds is een adviesgroep ingesteld.

Projecten rond 100 jaar BD | Winterroggeproject | In het najaar van 2023 is het 'Winterroggeproject' van de Biodynamische Vereniging gestart op acht vrijescholen met derdeklassers. Kinderen zaaïden biodynamische winterrogge, volgden de groei, oogstten, dorsten, maalden en bakten. Halmen en aren verwerkten ze kunstzinnig. Samen maakten ze het koehoornpreparaat en legden het in de aarde. **Marjolein Toonen en Ineke Lutters** waren bij verschillende werkzaamheden aanwezig. Tuinbouwleraren gaven onderling advies.

BD Feest van de Eeuw | Voorbereidingen voor het eeuwfeest met Pinksteren 2024 op de Warmonderhof zijn gestart.

Aardedans | Het Nederlands euritmie en dansensemble DeDae verzorgde in 2023 15 optredens op biodynamische boerderijen, die door het publiek zeer werden gewaardeerd. In 2024 volgt een nieuwe reeks.

Diermonologen | In samenwerking met **Marieke de Vrij** maakte **Wim van Oort** kunstzinnige monologen vanuit het varken, de koe, de kip en de geit. Eigen aard van dieren, hun natuurlijke behoeftes, hoe omgaan met het levenseinde zijn o.a. thema's. Het project werd in 2023 voorbereid voor optredens op boerderijen in 2024.

Onderzoek Louis Bolk Instituut | Sociologisch onderzoek onder pioniers uit de jaren 1970-1980 en 'toekomstboeren' is opgezet, met de vraag naar de verwachtingen van de beweging toen en nu. Resultaten worden gepresenteerd bij een wetenschappelijk congres in het kader van 100 jaar BD in november 2024.

Van Agrotechnologie naar Landbouwkunst | Dit boek van Manfred Klett is naar het Nederlands vertaald en wordt gepresenteerd bij het Eeuwfeest.

FINANCIËN

De inkomsten van de Vereniging zijn primair de bijdragen van leden en beroepsleden. Deze stegen van €124.367 naar €126.294. De overige inkomsten bestaan voornamelijk uit giften. In 2023 was dit een bijzonder hoog bedrag (€105.836), vooral dankzij een legaat. Steeds meer leden maken gebruik van de meerjarige en fiscaal aftrekbare schenking. Van hen ontvingen we €6.986 en ook werd er gul gegeven met de Kerst, in totaal €12.437, waarvan €2.367 geormerkt voor de BD-beroepsontwikkeling en €4.465 voor het Eeuwfeest. We danken allen van harte die de Vereniging dit jaar ondersteunden met een extra bijdrage. Het totaal aan inkomsten 2023 was €241.439.

We hebben twee soorten uitgaven: 1) basiskosten voor de dagelijkse gang van de Vereniging (€123.728) en 2) kosten van het Willy Schilthuis Fonds, die in de jaarrekeningen zijn

opgenomen onder de kop 'projecten', in totaal €40.650. Er is een scheiding aangebracht tussen de financiën van de Vereniging en die van het Fonds. Beiden blijven wel een geheel, omdat de Vereniging een ANBI-status heeft en giften daarmee aftrekbaar zijn. Bekijk het volledige financiële verslag via bdvereniging.nl/over-ons

Inkomsten

Contributies en baten	€ 135.603
Giften	€ 105.836
Totaal	€ 241.439

Kosten

Dynamisch Perspectief	€ 40.327
Overige basiskosten	€ 83.401
Totaal	€ 123.728
Uitgaven Willy Schilthuis Fonds	€ 40.650

organisatie van de Jaardag. Ze verrichtte secretariaatswerkzaamheden in samenwerking met **Joke Doorschodt**, die de ledenadministratie verzorgt.

Communicatie | Een mooie nieuwe website ging maart 2023 online, met veel informatie en een levendige BD-Agenda. Elk kwartaal verscheen een themanummer van Dynamisch Perspectief, met als thema's: 'Anders kijken, anders denken, anders doen', 'Bomen in de BD', 'Geef het leven door' en 'Op zoek naar het wesen'. **Gerda Peters** (vorm) en **Ellen Winkel** (inhoud) hebben voor website en DP veel werk verzet. Daarnaast verschenen zes digitale nieuwsbrieven en was de Biodynamische Vereniging actief op Facebook en Instagram.

Bestuur | Eind december nam **Albert Wegman** na drie jaar afscheid als penningmeester. **Sebo de Vries** stopte als aspirant bestuurslid voor BD-Jong. Hij is inmiddels vader geworden van Lisdodde. Wij bedanken allen voor hun inzet! **As-trid van Zon** werd aspirant bestuurslid en zal bij de jaarvergadering in 2024 worden voorgedragen als voorzitter.

Bureau | **Jorien Quirijnen** nam in oktober afscheid als coördinator, Per 1 januari 2024 heeft **Gryt de Jong** haar opgevolgd. Zij is ook actief bij BD-Beroepsontwikkeling. **Karin Menken** beantwoordde vele mails en telefoontjes, verstuurd welkomspakketten aan nieuwe leden, was betrokken bij de or-

Vereniging voor
Biologisch-Dynamische
Landbouw en Voeding

BD-Vereniging
Diederichsstraat 25c
3971 PA Driebergen
www.bdvereniging.nl
bureau@bdvereniging.nl
0850 609044

demeter

♥ KALF & KOE
BLIJVEN SAMEN

Zuiver
Zuivel®
BIODYNAMISCH

BIJ KALF EN KOE BEDRIJVEN BLIJVEN DE VROUWELIJKE KALFJES (VAARSKALFJES) MINIMAAL 3 MAANDEN BIJ DE KOE. DE STIERKALFJES BLIJVEN MINIMAAL 30 DAGEN BIJ DE KOE MAAR IN DE MEESTE GEVALLEN IS DIT OOK 3 MAANDEN. NA 3 MAANDEN HEBBEN ZE MINDER BEHOEFTE OM TE DRINKEN BIJ DE KOE. ALS ONAFHANKELIJKE CONTROLE-INSTANTIE HOUDT STICHTING DEMETER ER TOEZICHT OP, DAT DEZE BOEREN ZICH HOUDEN AAN DE KALF BIJ KOE NORMEN. DE VEEHOUDERS ONTVANGEN EEN KOSTENVERGOEDING VAN 7 CENT PER LITER BOVENOP DE DEMETER MELKPRIJS.

"WE ZIJN BLIJ DAT WE DE STAP NAAR KALFJE-BIJ-DE-KOE HEBBEN GEZET. VOOR ONS IS HET BELANGRIJK DAT DE KOEIEN ZO DICHT MOGELIJK BIJ HUN NATUURLIJKE GEDRAG KUNNEN LEVEN. ONZE KOEIEN HEBBEN HOORNS EN KRIJGEN HEEL VEEL WEIDEGANG, IN DE ZOMERMAANDEN GAAN ZE ZELFS DAG EN NACHT NAAR BUITEN. HET WAS DUS EIGENLIJK GEK DAT WE VOORHEEN DE JONGE KALFJES OP STAL HIELDEN. DAT ZE NU MET HUN MOEDERS MEE HET WEILAND IN GAAN, GEEFT ONS EEN GOED GEVOEL."

Anneke Koek koek

BIODYNAMISCHE MELKVEEHOUDER
HARLINGEN

VOOR MEER INFO WWW.ZUIVERZUIVEL.NL

BD FEEST VAN DE EEUW

Eerste Pinksterdag

World Biodynamic Day

1500 mensen

SUPERSFEER

